

7608

తెలుగు భాషా సంస్థానము
శ్రీ నిలయము
ఉత్తర గోగ్రహణము

Approved by the Text Book
Committee
Kort St. George's College
1966, Nov 19-1966
రచయిత

గోమరం రామానుజాచార్యులు
పాఠ్యులు

ప్రథమ ఉద్దేశము

రచితము వ్యాఖ్య రచయిత
తె. వా. లి.

1. 1966
1966

అర్జునాచార్యులు
 వ్రాసినది
 ౧౮౭౫

పాత్రములు.

అర్జునుడు }	కృపాచార్యులు
బృహన్నలు }	దీక్షితుడు
ఉత్తరుడు	దుర్ముఖుడు
కర్ణుడు	వికర్ణుడు
భీష్ముడు	దుశ్శాసనుడు
ద్రోణుడు	దుర్జయుడు
కంఠుడు }	అశ్వత్థామ
ధర్మజుడు }	విరాటుడు
భీముడు	ఉత్తర
సకులుడు	సైరంధి
సహదేవుడు	

నూత్రధారుడు, విదూషకుడు, బౌద్ధులు, గోపాలకులు, అమాత్యులు, మొదలగువారు—

త్రుట	పంక్తి.	తప్పు	ఒప్పు	త్రుట	పంక్తి.	తప్పు	ఒప్పు.
11	9	మనమెల్ల	యొకమట్టే	76	22	మెలకువ	గడుమెలకు
66	12	వ్యంజన	వంజు			తోగడు	వతో
11	14	మద్యాణమహా	విష్మట్టు	60	3	ప్రజ	ప్రభు
		నవ		82	2	నోర్చియనా	నోర్చియా
62	7	జగద్గులకా	శకనగ	83	25	మకుడవు	యమకుడవు
		యడు		88	25	యావ్యచరిత్ర	యాధ
		యక్షిని				వరణ్యా	
81	8	కకకా	కకనా	86	7	పాణిందయా	పాలాగ
85	11	త్రుటవై	మారవై			లిందితె	జీలాదితె
86	9	లొండవను	ధల్లనకుం	66	6	కాలుం	లోలుం
		ధర్మమందర	జరందర	87	15	లితి	నితి
67	4	సింకురొక్కి	సిందిప్పగ్గి	87	16	మందరింపగాక	మద్ద
69	2	లిలకా	క్లింకా			రింపజే	
68	10	విశ్వన్న	మచ్చిన్న	88	6	రాంబుడనిం	రాత్రిమూతి
69	4	సిగ్గు	జన్న			రం	
69	6	దాప్పిం	దప్పిం	89	15	పాదితి	పాదిత
69	14	యనం	యలం	89	17	టాల	టాలా
71	14	గావళుం	కొంచెవుం			పాతాం	తరములు
72	5	మాంగలట్టి	గారవనీ	5	4—5	బునకొక	పాకధింగనమిం
		యా	యానీ			పొక్కది	సెంతయూ
73	3	కుండవెనం	జైనగానీ			యెదుక.	
78	20	గరుగా	గమము	28—23	}	భూతకాకారనిగూహ	
78	21	కాదుము	చీనిజయ్	24—(2)		శేషునెటా మత్స్య	
		కాత	క			కుండగంగొప్పిధా	
75	12	తేర్తి	తేర్తి	31	2	వేదామర	కొండ గొట్టవర
76	12	తేర్తి	గాది	65	19	స్వందివ్వు	నిలుపొత్తురాధం
78	5	కృష్ణ	కృష్ణ			దురణ	

పాఠక మహాశయబతు

ఈగ్రంథము నవ్పొత్తిపనిచ్చి నేను పనితొందరలలో నుండుటచే దవ్వల దిద్దుటకు వీలుకలుగ లేదు. సాధ్యమైనంత నఱకిండు నవరించియుఁ గొన్నిటికి పాఠాంతరములు వానియుఁ బొందుపఱచితి. ఆయాతావుల నీ కింది విధముగఁ జనువుకొనుచు లిక్కిన పొరపొచ్చెములను మీరే దిద్దుకొన గ్రాంథిలు.

పుట	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు.
7	8	దిలక	దుగా	32	21	ర్త	క
7	9	వ్నభి	యభి	34	10	కరణము	కరము
12	23	గుణంబుల	గుణంబుల	34	„	పహ్నదక	పహ్నద
		వంబప	వంబునప				యతి
13	17	జ్ఞాంద	జ్ఞాదన	34	17	యుగదోర్న	బల
14	20	యయ్య	కద			లియా	దుర్దయదే
17	11	శరావశాన నిశ్చలలాణ		36	5	గధా	కృతిరధా
18	17	నిచ్చెదము	నిచ్చుమె	36	15	హాకం	హీతం
21	12	అడు	నాడు	44	19	దాన్విక దోక్కట	
21	13	వీరనగ సంత వీరిజంపుట		47	16	గధా	కృతిరధా
23	10	సౌమ్య	సౌమ్య	48	21	సంగం	సగం
		మనునా	మయియా	51	17	ద్దంబునక	ద్దంబం
23	11	మక్తి బల్	జగా				దనక
		శంకరయై	శుంజాలయై	51	10	వములు	వలు
26	10	రధా	కృతిరధా	„	20	వజ్జం	వ్రజం
27	4	త్తరా	త్తరు	56	6	గుణంబును	గుణంబుల
29	9	గగన	గగగ	57	19	వాస	వామము
29	10	మలై	మై	59	18	వేయండి	పాంపత్రిండిని
29	13	సంపర్నముగా	సంది			వేవచ్చుచుండె	వచ్చుచునుండె

అ లి ప లు కు

—(0)—

ఇది యాంధ్రవాఙ్మయోపచయావస్థలలో నాటకముగ మని పేరొందిన కాలముగదా! అందుమన పూర్వాచార్యులైన అదిన రూపకనిర్మాణ వ్యవస్థల ననుసరించి వ్రాయుటయొక మతము. సాశ్వాత్ముల నాగరికతతో మనకుసంసర్గ గలుగుటచే వారిరూపక నిర్మాణపద్ధతుల ననుసరించి వ్రాయుట రెండవమార్గము. పూర్ణముగ నీరెంటిలోను నేయొకదాని ననుసరింపక కొంతమట్టుకు రెంటిలక్షణములు గల్గునట్లుగా స్వప్రతిభను స్వరుచులను మాత్రమే యాలంబనముగాఁ గొని రూపకముల రచించుట మూడవమార్గము.

ఈప్రకారము వ్రాసిన నాటకములుగూడఁ జాలఁగలవని చెప్పనొప్పును. శ్రీ గోమరం రామానుజాచార్యులు వ్రాసిన యాయుత్తరగోగ్రహణనాటక మీమాంసాడవక క్ష్యలోఁ జేరునదిగానున్నది. నిర్మాణ నియమములలో వీనికిఁబరిష్పర బేధమున్నను భాషాసౌష్ఠవము భావమాధురియును, నవియున్నిటను సమానములే. ఇదివరలో “ప్రీతులత” “కృష్ణశతకము” “సాక్షి” యను నాటకము మొదలగు గ్రంథములువ్రాసి కొంతవఱకుఁ బండితలోకము నానందింపఁజేసి మెప్పుగన్న యీబాలకవి యొక యాయుత్తరగోగ్రహణ నాటకమున భారాళుద్ధి, శైలిప్రసన్నత, భావగాంభీర్యము మొదలగు గుణము

లాప్సచునేయున్నవి. కైలి విషయమునఁ బ్రాచీనార్వాచీన మార్గములకు మధ్యస్థముగను బ్రయోగవిషయమున భారతి మును బ్రమాణముగాఁ గొనుటచే నాదరణీయముగను నీ నాటక మొప్పుచున్నది.

సుప్రసిద్ధ భారతకథాభాగమున కథాశరీరముఁనుగొని వెలసిన యీనాటకము అందఱి కువాదేయమె యనుటగో సందియములేదు. అట్టి యాదరణజూపి నవృద్ధులలోకమీఁ బాలకవిని సుత్సాహపఱచి పూర్వసత్కథలనెకాక యాధునిక సత్కథలఁగూడ దృశ్యరూపమున రచింపఁ జేయించి యాంధ్రభాషామరిల్లికి సేవఁ జేయఁ దోడ్పడుదురని సమ్మచు న్నాను.

ఈకవి యెప్పడో నావిద్యార్థియుఁ గొలఁదికాలము నుండి మఱల సుపరిచితుండునయి, నను గోరుటచేత నీతొలి పలుకుఁగడు సంకసముతో వ్రాయఁ దొడంగితిని.

పొన్నూరు. } ఇట్లు,
9—2—1927. } కొలచల వేంకటస్వామయ్య ఎం.ఎ.,ఆర్.టి,
Deputy Inspector of Schools,
Ponnur Range.

శ్రీ ఉత్తర గోగ్రహాణము.

నాంది

శ్రీకల్యాణగుణావహుండు విజయ
శ్రీయోను సంధాయి లో

కైకతామిందు శివరక్షకుడిగం
గృహదరా ద్వాత్మకుం

డాక్టర్లుండు శుభంబు లెల్లరకు ని
త్యంబిచ్చుగాకిచ్చుహిన్

వీరన్ ధర్మమెకాంచుగాకి జయమున్
విద్యజ్ఞన్ వీరిమై

(వాంద్యంతమున నూత్రధారుండు పుష్పాంజలిఁ జల్లి)

నూత్ర—(తెరవంకఁజూచి) విదూషకా! గా రమ్మ.

విదూ—(ప్రవేశించి నభంబిఁజేరి) కొత్త విషగి శితిలోఁబడినది. కిరీట
పూజాముందు జగపూటక నూత్రధారి. వీరన్ననో యుక్తక
గోగ్రహులు పాటక నూత్రధారిని. తాదృశ్య ప్రబంధమునకు రచ
యితఁ డెఱవ వేడెద.

శ్రీ ఉత్తర గోగ్రహణము.

ప్రథమాంకము

1. సలము : ఉత్తరభూమారంతః పురప్రాంగణము.
(ప్రవేశము ఒక బ్రాహ్మణుడు రామావధానులు.)

రామా—(తనలో) బ్రాహ్మణ! మామత్వవగమంబున శీఘ్రము దుండగము పుట్టె. జోటకాలకలేక తెత్తికొక గొంగడికట్టుకొని మోకరి పైని నిష్కర్షణదీపికల్పి చేతగల ముల్లకట్టలో అయ్య కుమ్మ, రావి కుమ్మ మొదలగు చెట్లకింద ఎల్లావును, బొల్లావును కాదికొడుకున్న వెట్టిగొల్లల నా శ్రద్ధతోతీసికొడుకుకైన దుర్యోధనుడు చాలమోది చతురంగబలసంయుక్తుడై ఉత్తరదిక్కుననున్న ఆవులమండలను దోలుకొనిపోవుట! ఛీ! ప్రభువులు నీతికావ్యాలు. ఇంక మూర్ఖాశ్వు మురిసెమలకు మిట్టిపడు తెట్టచెధులకేమియిండ్లు. యధా రాజా తథా ప్రజా!

(ఉత్తరలో గోపాలకుల కలకలము)

రామా—(అలకించి) అయ్యగో పాపము చెప్పబడిన్న గొల్లలు వచ్చుచున్నారని ముందు వారిగతులెట్లు?

(ప్రతేకము గోపాలకులు, వెంకట, సుబ్బయ్య, లక్ష్మణులు)

సుబ్బ—ఓరి యింకయింకోయి ! లక్ష్మణునిగాది తొంటియిగ్గొట్టాడురా
వెంక—వోరివుండవోస్స, ఆ యొట్టపాగా యేనుకొన్నోరు నానూలుగదలే
కాదు.

లక్ష్మ—సుబ్బిగా ! సుబ్బిగా ! కుమారాకాగిలో పెప్పుకుండం రారేంగా!
సుబ్బి—ఒరేయి లక్ష్మణుడు ! నిశ్చిత్రా యేలేసింది ?

లక్ష్మ—దుశ్శ్రోదపహారాట్రా ! వాడికిగొయ్యి ! నేతిలో గదుచ్చుకోని
వీళ్ళదా. మొట్టకట్టి యివీరేసుగాని గూలురాసుకుపోయింది.

వెంక—అరేయ ! నేను బట్టెపలుపు పూదలగి సంజను బాడేసినట్టు బాడే
నరా ! ఆ కుచ్చుతలపోగోట్టి. వాడిపేరేంటిరా ?

సుబ్బి—వీరేంద్ర : కట్టెలు కావోను యింకోయి ! వోరి లక్ష్మణునిగా
పుత్త్రరాకాగార్లగ్గరి పోదారాండిస్స. (రామాపధానిం జూచి)
అయ్యా ! కాత్తులుగారూ ! చందం చందం. మాయాపులు యిరిగి
పోయిశాయి.

రామా—లక్ష్మణుడు ! సుబ్బయ్య ! మీకుపచ్చినట్లయితేదు. వానిపొగరు
కొందికాలయలోనే క్రుంకగలండు. పోయి రాకాగిలో మొట్టపెట్టు
కొండి (నివ్వనిమించును)

లక్ష్మ—కునయిరి! యేదికేగేదురా !

వెంక—పెదరాకాగార్లట్రా ! ఏడకో నచ్చిజూసికి నిచ్చానికి పోయారు.

లక్ష్మ—అల్లరి. అదివిపెట్టే నీగొచ్చాడు.

(ప్రతేకము గవార్థకులు)

గవా—మీరేటికివచ్చాడురా ! ఓరి యింకోయి ! నేపోయి మలేడుజీపెప్పి
వచ్చానుసాండి.

వెంక—పింజరాలో మాయాపులు తగిల్చాయ్యా! దానికంగాని నాక
జాప్రపోయిందిరా. బలే సాగసుగావుండేది.

అమ్మ—పుట్టావుపోక తిరగద్దదిరా. అదేపర్యాయము మమ్మనింది దాన్ని
దీసి నాకేం తో సడలలేనేలేదు.

గవా—నేనెఱుంగట! పెద్దపయ్యాతో అన్నీ పెప్పి ప్రదీ గాజాకోడుకును
కొంతవేయించనా?

సున్ని—గాజాగారితో మజిలులేపెప్పి మాగాయాలు పెప్పి చేసిరా!
అమ్మారు నుడికాది నీదురుమాస్తావుంటాం
(నిష్క్రమింతురు)

(తొ యొక్క బడును. అంతఃపురము. ఉత్తరుడు, వైరింగి, ఉత్తర,
దావీజంబులు నర్తానకా వీశులై యుండురు.)

ఉత్త—సోదరీ! ఉత్తరా! నృత్యగీత వాద్యంబుల సద్వీరీయంబై పరిగె
బుహ్నుల శిక్షాక్షణంబేవిధి నీకు రుచించెడి?

ఉత్త—పహాగరా!

తే. గీ॥ గాన స్పృత వాద్యానేక కళలయందు
నతి సమర్థుం డతేయుఁడా యమరులకును
బుట్టిచదివెనో పుట్టక పూర్వమిరుఁడు
చదివెనో యిన్ని చదువులు నందియంబు.

(ప్రవేశము గవాధ్యక్షుఁడు)

గవా—(దండాలు పెట్టుచు) జేవా! పెద్దపయ్యా! ఠేరితా! దండాలు
దండాలు. దుర్రోధుడు బలగంతోపచ్చి మమ్మన్ని మిగంటితోగి
పెట్టుకొందపడున్నవాళ్ళని నూడెలు విఱుగ్గొట్టాడు. మనమందఱు
తొలఁగిపోతున్నాడు చిన్నయ్యాతకు పెప్పుకున్నాడు చొరా!

యాగుంబెలు మాల్పాయి. గూడలు తొలిగాయి. కలలు చితిగాయి.
పెద్దలారా పిత్తగింది తన పనువుల్ని తనకు తేగ్రలని రంజాలు
రంజాలు.

ఉత్త—(తుహోశ్రుతై కారపుల మద్యేంది) ఓహో! రాజ్యమహాంధ
హరితులారా! ఎంతచేడితిరి. గవాద్యత్వా!

శా! భీష్మ ద్రోణ వికర్ణ కర్ణ రణదో
రీరుల్లడున్ మద్యుజా
ద్భిష్మత్వోద్ధత శౌర్య సంపదఁ బ్రశం
పింపంగ శస్త్రాస్త్ర జా
గోష్మ స్ఫారముఁగాంచి పార్థుడను శం
శోస్మస్తులై పాలుఁగా
గ్రీష్మాదిత్యు వలెన్ మరల్తుఁ బనులన్
గీలింతు దుర్యోధనున్.

(కొలింది యాలోంది) పడులుంబునకు తేరికిందను సాగధిలేమిం
తేసి తనంబు విచారదశజాండడు. గవాగ్యత్వా! పురంబున నొక్కఁ
డేని గదపాధిగలంజేని జగ విచారిందికమ్మ.

గవా—చిత్తం. (విష్కరించుచు)

ఉత్త—ఉత్తరా!

చె! జవతుఁడు పెద్దఁజేసి నను
సత్సభలోఁ గులభూషణుడటం
చనయము శౌర్యశాలి యని
యందఱిముందట నుగ్గడించు నేఁ.

డనవలు కారవేల్చుదు రిటు
 ఒండలు పచ్చిన జంక; మత్తురం
 టున రథసారథిం గనమిఁ
 బూర్జివిషాద దహగ్ని తప్తుఁడన్.

ఉ॥ భారము నెత్తిబెట్టి జన
 పాలుఁడు మత్స్య ధరావిభుండు న
 ద్భూరి యశోధనుండు నృప
 పూజ్య విరాటఁడు కోటవీధి; ని
 చ్చో రథితులురుద్రధిత
 శూరగణంబు పశువజంబు న
 యో! రహిఁగొంచుఁ జోదొడఁగి
 రొక్కడ నేమియొనర్పఁగాఁ దగున్.

“ధరాధి యొక్కడందైనఁ గనరాదీ! భారా! ఏమి యొనిత!
 ఇట్లుహితంబున నిజంబుగ నూతనులుజ్జనులు జనించెఁగాఁదోలు.

ఉత్తర—పోదరా! పురర్థియఁ గలఁడు పెదశింశుడు. నిరుత్సాహపక్షకుడు.
 ఉత్త—ఏనిప్తాచరి క్రతన్యంబు విచారించెద. (నిర్భ్రమించును)

ఉత్తర—ఏనను పక్షనకాంక్షంబుని యనిధిధంబై బృహస్పతి తెలింగింతు.
 ఇత్తతీఁగాఁగల కార్యంబుఁ జక్కగా యోచింపవలెను. జయం
 దూరమియ్యే దురంతకులకు గతంబు. నిష్క్రమించును)

(అపరిక యోత్తరబడును నిర్తనకాంక్ష- బృహస్పతి దీర్ఘలోకకాపదఁడై
యండును)

బృ—చం॥ కటకట! ద్వాదశాబ్దములు
కానలఁ బుద్ధితి మించరాని సం
కటములఁ గుందినారము జ
గద్బలకాలురమై నిరంతరం
చిటు పరు పంచలందు పసి
యిందితి మాతృ నిరూఢితేత నె
న్నటికిఁక ధర్మరాజు స్వజ
నంబులతో ధర నేల గల్గినో ?

విధి అనుబంధనీయును. మానవమృత్యుల మేమేమిటివారను.

సీ॥ సృష్టికర్త విధాత శివునిచేఁ గోల్పోయెఁ
తేయునదేలేక శిర మొకండు
ఈప్పితసంధాయి యాశ్వరుండే బిచ్చ
కుండై ప్రవర్తించెఁ గొండవీట
ముజ్జగంబుల కాదిపురుషుండే దానవే
శ్వరు నొద్దఁగి యాశ్వవకు గడఁగె
లోకకాంధపుఁ డినుం డేకాకియై రాహు
శేకులచే ముక్తి కీడువడియె
నేగ రాముండే పడునాలుగేండ్లు పదికి
గరికెగోనిఁ బట్టెనలుండు కరమునందు

జాయఁ దెగవమ్మకొనె హరిశ్చంద్ర వృవతి
తాఱు మాఱయ్యెనేడు మా ధర్మరాజు.

ఇంతకు మమ్మిన్నియక్కటలఁ గుడిపించినవాఁ డక్కటిలుండని
దుర్యోధనుండఁ (దుర్యోధను మద్దేశించి) ఓరారీ! మలకాకా!
దుర్యోధనా!

మ! సభలో బ్రావది కొప్పుబట్టి కులపాం
సా! యీడ్చుట ల్గదిలన్
వ్యభిచారుండవు లక్కయింటికిని జి
చ్చుంటిండుటల్గుదు డు
ర్లభుడై భీముఁడు నీ తొడల్చకలము
ల్గఁ గొట్టువాడే జమీ
యభిభూతుండవు కాగలఁడవు నిక్క
మో! దుష్ట రాజాధమా!

మ! బలుఁడా భీముఁడు వంటవాడగుదు భీ
భక్తుండహా! పేడియై
కల మాద్రీసుతు లక్ష్మణోగణసుర
క్షాదములై ధర్మరా
జులకంఠండు పొండవేయులాక యే
దక్షాశవాసంఘు నీ
కలన స్నిన్నటితోడఁ బోగడపి రిం
కన్ దైవయోగంబెటో.

ఆలమునందు సూతధర

మాదలదాల్చుగ నెట్టులొప్పదున్
బాలు, సుయోధనాధకురు

పైవ్యము చాకగ నేను పోవుటల్
తాలిమిమై బృహన్నల ర
ధంబునుదోలఁ బురంబునవ్వదే ?

పైరిఁ— (అడ్డమువచ్చి) అక్షన్నఁటింగాదు కావచనం బహుభుంబు.
ఇత్తటి నన్ను ద్రోసికేయక లెప్ప యోజింపుడు.

ఉత్తర—అన్నా !

చం॥ అరదముదోలఁగా నల బృ
హన్నల సారథిగా గ్రహించిరేన్
గురుబల మొందుగా దొకటఁ
గూడి తిలోకము లెత్తివచ్చినన్
దురమున నిన్ను గెల్పుటయ
దుర్భరమన్న ! సురూపహీనతన్
ఎరునకు లెంపు దవ్వనె ? మ
సంబున నెంచుమ మేల్గ్రహించుమా !

ఉత్త—(యోజించి) అవును. కేటికొక్కసారధియే కలవనటచే నకు
యానకూలంబుగ నా బృహన్నలశీలిఁ గైకొనవలెను. పోదరీ !
కానిం దిరికింపుడు.

ఉత్తర—(మందహాసమున) కుభయ. అయ్యయ్యగొందువు. పైకంధి ! భావు
బృహన్నలయొడఁ గడుఁ జనవుగ నంచరింతువువా. వెదలి వెంట
చానిం గొనకెక్కు.

తైరం—కనుకొప్పపాటులోఁ బోయి వాని మెడలు విడిచి లాగుకొని వచ్చెద.

[నిష్క్రమించును]

ఉత్తర—ఈ కారిపులు నిర్దేశముగ వైరియచే నున మేనమామలైన పొందవు నట్లర్థముల పాల్గొని

ఉత్త—నేది మనస్సే దండెత్తియే వచ్చిరి. మనము వారికేఱుపకృతిం జేసితిమి.

మః బనమందూరనులేడు తుచ్చ మనుజే

చ్చన్ ధార్తరాష్ట్రాగ్రజం

డనుకంపారహితుండు నేడు వ్యభలా

ధ్యక్షత్వముంజూని తా

ఘనుడై కావలివాండ్రఁ గొట్టె, బసుల

నైకొన్నవాడొర ! నీ

గ్గుతులేడిమగవాని పోకడలు లో

కుర్చిన్నచో నవ్వరే !

ఉత్త—ఒరులు పరిహాసింతురని మజనులు నకు దుష్క్రియల విడిచెరరా ? అయ్యది ప్రపంచమునకు వెల్లడికాకమానవు.

మః సమతన్ గన్నులు రెండు యూరికొని మా

ర్జాలంబు పాల్గొన లో

కము గుర్తింపదె ? తానొనర్చునది దు

ష్కార్యంబుగాఁ దోచెనే

ని మదిన్ దుష్టుడదేలపూను ? నవడే

నిం బూనుచో వాని చి

త్తములో నొండు దురాశయుండవలెఁ ద

ధ్యంబిద్ది యోజింపఁగన్.

[ప్రవేశము—పైరంధ్రి, బృహస్పతను వెంటగొని]

బృహ—పైరంధ్రీ! నన్ను విశ్రుతమా! నీమాటకు బదులాడ వెంటి యిటు
వచ్చుచుంటిఁజూచు! నాకు సౌరధ్యంబులేయు శేష్యుగలదందువు.
ఏమిట్లు మొత్తుకొందు

పైరం—బృహస్పలా! చాణఁజాలు నీ చూటకములు నాకడఁ గట్టి
పెట్టుము.

బృహ—అయ్యో! ఇది యెక్కడి గ్రహవాతము

మ! శని యేడెండ్లు గలంచు; నేమిది యహా!

పైరంధ్రీ! నేఁడిపు సం

జనినోక్తిం బదునాలుగేండ్లు వృథ యు

చ్చన్ జూచుచున్నావు మ

ద్దన సౌందర్యము గన్న రాత్రిఁ గలలోఁ

గాన్పించు శౌర్యంబట

న్నను గొంగొత్తలె? యేను పేడిఁగడఁబం

తంబేటి కిప్పట్లునన్?

పైరం—సరిసరి. యీ పుక్కిటి పురాణ మంతటితో గట్టిపెట్టుము.

[తెక్కిఁబట్టుకొని యుత్తరయమోదులు నిలువంబెట్టును]

బృహ—రావూరా! అయిదు. అయిదు.

ఉత్త—బృహస్పలా! రమ్మ ఇచ్చొట కాకినాడవనిను. శ్రుతివాద్య
గీతాద్యభివచనకలంకంబుఁ గడుగలువఁజెక్కితివి.

బృహ—తేనా! మీవంటి రాజచంద్రులకు శృపకుఁ జాత్రుఁడను. భవదీయా
శ్రీతలయందు గణంబు లెంతవరకువలె నను నుచార నుతాధ్య
యన మీవంటి భూమింజయలకు— — —

మావఁటివారియెడ గౌరవభావము కరుణాకరము స్వభావస్థిరములు
రాజనందనా! నన్నిందు రావించు కాళరాంబీ పరివారజం డెఱుంగ
జేడుచున్నాఁడు.

ఉక్త—బృహన్నలా! రథంబుగడపు చాకచక్రములు మిక్కుటంబుగ నీకుండె
నని యేమిందు.

ఉ! నా రథచోదకుండొక ర

ఁబునఁజచ్చెను నాటనుండి యె

వ్వారును లేమిఁ జింతిలెదఁ

లైఁ బులిమీదను బుట్టి నేఁజొగిం

గారవసేన కయ్యమున

గాలునుద్రవ్వె బృహన్నలా! రథం

బారయ నీవ సారథివి

యై గడవన్వలెఁ దప్పజేగతిన్.

బృహ—(నెలనెలఁజొచ్చుచు) నేఁడునా!దేమి వైపకుటన. అయ్యో వైగాటి!

కం. ఎందఱుగలరు వసుంధర

సుందరులు గురూపు లరిసిజూడు విరాటాంబి

న్నందన! జేవు కరుణగా

కిందటిలో నీకుదగునె? పేంభవచేయన్.

అదియుంగాక

ఉ! అటలాఁ బాటలున్న నమ

యంబున వన్బిలిపిఁవనచ్చుఁగా

శేటికి నేడు తేర్పడవు

తేమిటియేను నరేంద్రనందనా !

చాటఁగఁ బంపుమయ్య రథ
సారథితై మనవీటనొక్కఁ డీ
నాటికి జక్కఁడే యిటు ల
నందగునే? కజవా? తలంచినన్.

ఇట్టి తరుణంబున నన్ను విడిచిపెట్టెను. నీకు పుణ్యమండూన.

ఆ. వె, సంగరమునకరుగు జ్యోభర్త వెనువెంట
బేడివానిఁగొనెడు విధముజూడ
బెండ్లికరుగువాఁడు వేడ్కతోడుతఁ బల్లి
జంకఁబెట్టుకొనుచుఁ జనటకాదె.

ఉత్త — మంచి పాపముం గూర్చుకొంటివి.

ఉ. మున్నుకిరీటి భాండవము

బూదియొనర్చిననాఁగు వాని తే
రున్నడిపించితీవని యె
ఱుంగుదు; నాదెసఁగూడ నట్టి మై
త్రిన్నిలువందగున్ జయము
దేశగు; ఖడ్గముబూనియెను పో
రి న్నిలువంగలండె నమ

రంబుననొక్కఁడు భీరిదక్కుమా.

బృహ — (భయముచే పడకుచు) రాజునందవా! ఉత్తరకుమారా! శరీరము
భయకంపితమయ్యె (పాలములు తీసివేయ్యె. ఈ కార్యమునకుండక్
తేతొక్క పవిత్ర నన్ను వియోగింపజేడెద.

ఉత్త — (ఒక్కొక కిక్కుతో) బృహన్నలా! తొందర మొటదక్కుము.
గ్రహున రక్షోత్పతానం పొందెదను.

బృహ— (భయముచే) చిత్తము చేప! చిత్తము, భవదీయాభి శిరమున
చాల్చు.

ఉత్త— ఎవడురా యిక్కడ?

గౌవారికుడు— (ప్రశ్నించి) అబ్బ.

ఉత్త— ఈవిశ్మయంబై దృఢంబై కవచం బొందు తెన్ను.

దౌహ— చిత్తము (నిష్క్రమించి కవచము పెట్టియున్నను.)

ఉత్త— (అందుకొని) బృహన్నలా దీనిం దొడుగుము.

బృహ— (సందేహించును)

ఉత్త— ఏమి యాసందియము? (కవచము మీదపైచి) సత్కరము తొడు
గుము.

బృహ— (తత్తరపాటున దానిం దట్రకిండుగఁ దొడుగును)

ఉత్తర, సైరంద్రి, మొ॥ (కడుపుబ్బ నెత్తడుడు)

ఉత్త— (నగవాత్రునిను)

తే. గీ. తలవఁబరమమూర్ఖుడు తనుత్రాణమైనఁ

దొడుగ నేరఁడు రథచోదకుఁడటనాకు!

నవ్వువచ్చెడి నివ్వాని నడతఁగనిన

నూరనగు బొట్లకేయేమొ? యారణంబు.

(కవచము లాగుకొని) ఏనతొడిగడ నిండుం గదలక నిలుపుము.

బృహ— (నిలుచుండును)

ఉత్త— (తొడుగం దొడుగును.)

బృహ— (చేయిరాత్రున దల, దూర్పఁజేపును.)

అందఱు— (నవ్వుచును)

ఉత్త— ఉత్తరా! సైరంద్రి! వినిం తెలియొక పార్శవునం బట్టుకొనుడు.

తే॥ గీ॥ తనకుఁదోచదు చెప్పిననవిసఁడు చాంద
 నఁపుమగని చెయ్యులిపేడి నలుపుగతులు
 గారపుల దుండగములకై పోరుజేతు
 మా ? నగుదుమా ? యథావ్యకార్యములకిచట.

ఉత్తర— పైరంధ్ర— (బృహన్నలకు బట్టుకొందరు)

ఉత్త— (ఇవఁచుచోడిగి) ఇంకఁబోయి తేరికి మాఁజులులఁ బూన్ము.

బృహ— అవశ్యమెనరింతు (నిష్క్రమించును)

ఉత్తర— పోదరా! దుశ్శాసన కృపాశ్వత్థాకు దశశ్యధవాది లెల్లరు దుండ
 గీడులై మనతఁద్రీ పురింబునలేని తనఁజులునవచ్చి గోపాల గణంబు
 పైఁబడిరమి?

ఉత్త— కారణము దురూహము (యోజించి) పొందునుతుల నడవికిం
 దోలిరిని గర్వాధతచే నిట్లు మిన్ను మిన్నుగనక చరించెదరు.

ఉత్తర— పొండవేయులు మన తఁద్రీకొలుపునంగలరని విని వారిట్లువచ్చిని
 యేమనిందు. పాపమా ధర్మరాజాదు లెందుఁజుగిలో? మనకిడ నున్న
 వారా? తుదకు వారి కుశలవార్తయైనఁ దలియుట లేదుకదా!

ఉత్త— గోటితో నీ దుశ్యధవాదుల క్రుశ్యవంశదంగాక మాకుము
 (లోపమతో)

మ. శేకునిం జంపుమఁ; గర్భుఁ దుగ్గింతును; పృథ

శ్వతామలంజల్లు, దు

ప్రకథానాలు సుయోధనాధుని మహై

శ్వర్యంబులందోతు; నేఁ

టికి నాంతుక్కిరిపాలపుత్రుల ధా

టింజూపగాఁ నాకిరీ

టికిఁ బైచెచ్చుగఁ గారవేశ్వరుల గుం

డల్లల్లి చెండాడెదక.

అమ్మయ్యా! ఉత్తరా! పైరంధీ!
 కం. బలులు మన మేనమామలు
 సలలితులాపాండునుతులఁ జయ్యస విపినం
 బులకఁపిన దుర్యోధన
 ఖలునకుఁ దత్కర్మఫలము గట్టికుడిపెడున్.

[ప్రవేశము బృహస్పతి]

బృహ— ఉత్తరితుమారా! జయము.

ఉత్త— ఏఁజెప్పినట్లన్నియు నాఁడుత్త పఱచితివా?

బృహ— చిత్తము.

కం. తేరికి జవనాశ్వములం
 గూరిచితి శరాచితాన కోదండమాలుం
 బేరిచితిఁ గేతువెత్తితి .
 భూరమణుమూర! యేను మునుముందుంటిన్.

ఉత్త— (విప్రుఁడట్లుచు) బృహస్పతి! మేలు. కణరంగులున నడుమొది
 తంబుగ మెలంగు చందంబు నీకనుభవనీయంబుకదా!

బృహ— ధీవా! నా యీ శిరఃబోవిన యంతవట్టు సంకతమునఁగల తెఱఁ
 గఁజూంతును నీకా సంకతముమెందులకు? వినుము.

ఉ. భండనభూమి సంచరిలు

భంగియెఱుంగుదుఁ గొంతవట్టు; నీ

పుండినచోట నుండవలె

నొప్పగఁ జెప్పినచొప్పనర్ప శ

క్తుండనుగావలెం బ్రభున

కున్ యశమీవలె; బుద్ధిబల్లి ను

ద్వండుడనాచుఁ దోలెద ర

ధంబున; నీవరిశోటిగెల్లుమా.

ఉత్త— చక్కగ విందిరిది. ఈపు నామహాత్రింబునకు సోధివై యం
డుమా తక్కిన పనిసంతయు నీన చక్కనావర్త.

మ. గురునింగూర్చెద; దోలుఁద్రొంచెదను; నా

కున్లెక్కయే తక్కిరుల

కురుసైన్యాటవిలో మృగేంద్రముకఁ జే

గుంచేరఁగాఁబోలునాన్

గరులన్ మొలైద; వాఱులం దునిమెదం;

గర్జున్ విదారించెదన్;

బారి దుర్యోధన దుర్యుఖపముఖులం

బోరన్ దుటారించెదన్.

బృహన్నలా! దానోహంబు నేయింజనుమ. ఏనుడు కచ్చుచుంటి.

ఉత్తర— అన్నా! ఉత్తరా! కాకొండ కోరికలదు. శోధింపకుండుచేసి
యడిగెద

ఉత్త— తల్లీ! ఆదుశుడు మగవాండ్రమేఁడఁడఁగా నీకర్దానం గొదవ
రానిచ్చెదను.

ఉత్తర— నీతోఁబట్టువు కోరిక చెల్లించెదవా? ఇట్టి ఘోర సర్వనాశుడు
యంబున నాదువారి కోరికలు మఱువును రావాయని త్రోసివచ్చె
దవు. ఇప్పుటికి గానియ్యలే

ఉత్త— మరల వచ్చితి ఉత్తరా! చెప్పును.

తే! గీ! విల్లుచేఁబట్టి పరగిద వెన్నొసంగి;

శూరులనుమొత్తి జరులక్ష్మి జూరగొందు;

తల్లి! లేండ్రియారనులేడు చాచిపెట్ట
కికవచింపుమా! నీవాంఛలెల్లఁదీర్తు.

ఉత్తర— ఏమియు లేదుగాని యీవు కురువీరుల గలిది కనుల కింపెనట్టి
వియు చిత్రవక్తములు గలట్టివియు వీరులు తలలకు ధరించినట్టివియు
నగు భానురాంబులయైన నా బొమ్మపొత్తికలకుం దెమ్ము.

ఉత్త— (ఁర్పి) ఇదియో నీకోరిక.

బృహ— అమ్మయ్యా! మందివియే కోరుకొంటివి. కాలికలకు బొమ్మలుఁ
బొత్తికలుఁ నాక నింకమి కావలయును.

చం. మనుపరి మత్స్యభూధవకు
మారుడు వైరులగెల్పి గోగణం
బును మరలించి తెచ్చునిక
భూరిబల్బుధుతి వీరులెల్ల నె
త్తిని ధరియించు పాగలను
దేకునతోఁ మదిఁగత్తిరించి తె
త్తునగదుఁ బట్టుకుద్దులను
దొయ్యలి! మోదముబొందుమా!యికన్.

ఉత్తర— అన్నయ్యా పోయికమ్ము

సైరం— బృహన్నలా! మన్నా ఖండలమాతికిం గూర్చినట్టి మాంగళ్యంబు
నేడీ యుత్తరసకుం గూర్చును. అయింబగుఁ గ క పోయిరండు.

ఉత్త— గవాధ్యక్షా!

గవా— (ప్రవేశించి) దేవయాజ్ఞ.

ఉత్త— ఈత్ర ముందునడచుచు వారు పనులందోలికొని చన్నదిక్కుం జూపుదు.

గవా— ఉత్తం ప్రధూ!

ఉత్త— బృహస్పలా! కమ్మ. (నిష్క్రమింతురు.)

—...—

గద్య,

శ్రీ.....రామానుజాచార్య ప్రణీతంబయిన

శ్రీమదుత్తర గోగ్రహణమునఁ బ్రధానము.

శ్రీ

శ్రీ త్తర గోగ్రహణము

ద్వితీయాంకము

— 0 —

[అలము మర్సియమండల సమీప శ్రీకావధూమి కావశేన
భీష్మ ద్రోణ కర్ణ గుర్తనవాగులు

కరుణ— (గ్రహి నిగిడ్చిచూచి) కావశాంత్రాశీ! దుర్వ్యభిషాచాగ్రాహ
అంతరిక్షమున?

అంగులు (చూచెదరు)

కర్ణ— భంజనమునకు శరణిగింబు మృత్యువు

భీష్మ— ఒక్క రథికుండును నీ ధియు మాత్రమే కలుగుచున్నది

కర్ణ— ముందున్న మనుజుడు కడువంతయై తోచెడిది

తే॥ గీ॥ వికృతకాయంబు సరిగదా పేడిమొగము

అపగూపంబు బలహీనుడనగదోచు

వీడనగనంత కొండవ్రవ్వె యొక యెలుక

జంపినవిభావ మనకే లజ్జాకరంబు.

పాశ్చాత్య మతస్య కామకొలు ౩
 భృద్ధించినేడిట్టు భా
 శ్రీశా! పచ్చకుళ్లునుండెయని యే
 నెంతున్! నిజంబిదియే
 ఏక కండిట స్వనోలనౌ కదా
 యీవే నియోంపుమా.

కగఁ— అచార్య! చక్కగా విందితివి ఇన్నివర మీకు శ్రీధర వర
 పాలు కొలువుజేసి యితిగ్రహించితివి

శ్రీశా — కదా! ఒక వేళ నిజంబుగ వాడే అరుసుండె నో స్మృతిమా
 అతడేలో వానినెరుగొనెను నానెకొకరునిఁ గొనెను నిం
 కయు

కగఁ— శుంభంకవా! ఎంత ప్రయాసపడితివి చాలా

కా! ఒడన గాదుగాని నిను
 నొప్పుఁ గారవనీ దెల్ల నొ
 క్కడన మేటివా? యశిము
 గంటివ? పాండవ ఎత్తవాలివే
 భగవదధూమిఁ బక్కెడిటు
 పాటుండవోట జగంబెఱింగె గా
 కుగివ గాన పాటుగని
 అమారకయున్న నరుంకు మేకియే.

అచార్యునిరువుర నజ్ఞుడని మాటిమాటికిం జేయెత్తి నలుగురిలో
 నొక్కఁడుగఁదని మృదంగులు విని వికెత్తెలు చిల్లంపడుచున్నది

సీ చోగొన్న లలితాంగి చీరలొల్పిననాడు
 పంకింపమె? కిటి పారువంబు
 లక్కయింటికి జెచ్చు రగులొల్పిననాడు
 వినమీ? ధనంబయి విక్రమంబు
 అల జూడమునగల్గి యడవి కంపిననాడు
 గాంచమీ? శుద్ధును కాశలంబు
 సహధర్మచారిని సభకు నీడ్చిననాడు
 చూడమీ? ఛల్లును ప్రోడతనము
 పార్థసకు మంత పెనుదీయ బలులుగారు
 తక్కుగల యన్నదమ్ములు దలచనెల?
 అప్పు పుట్టింటివా? నృత్తాంతమెల్ల
 మీసమామ కడనా? యమానచరిత!

(కాదమతో) ఒక్కతే నన్నుండె నుండెనో ఖిచ్చి (కాం
 గుహాశ్శక్తాను మహాయాధికారా) విజయి.

కా. బాహుద్దండిత దర్పరికృప రు
 పావీర్య సంకోభి
 నీహరాద్రి సుతా మనోహర జయో
 స్మిలున్ నితాంతాపరా
 భూహర్యున్ మనపార్థ నొక్కరుడనే
 యశుత్వైర్నామృత్యువిద్యాబయ
 భ్యా హంకారిని తేకు యోధగృహీతయు

అశ్వ—కర్ణా! ఇత్తలిఁ బలుకుతోఁ బ్రయోజనంచేయి? వారసుం జేరుచుకే
సమ్యయజ్ఞులు.

దూర్జ—అంగగాజా! యీవు శివుఁబడితిమి. నిక్కంటిగ వాఁడగ్గఱుండ
యేని ముగడ నడచిక్కి బ్రాహ్మణులకుఁ బండ్రిండు పశ్చిమంబుల
సంక నిలవవలయు. ఒకండయ్యి నేని నన్నచ్చిరీ ముఖపాతంబున
శిరీధూతునిఁ గావించెద. ముందు గోరక్షణార్థమై వాగర్పణల
మయ్యెదము రండు.

భీష్మ—మనవదియొ సమ్యకము. అందఱు నిష్క్రమింతురు

(అంత పో)వేశము ఉత్తర బృహస్పలలు రథారోహణులై)

ఉత్త—కథిమను మకల్పము బృహస్పలా!

ఉ॥ కారవయోధ సైన్యమనఁ

గా నిదియా? మనమందు నన్యధా

యారసినాడ నింతివఱ

కక్కట! మేగ్గరుచాతెఁ జెల్లిమా

జాతెను జూపు తీచ్చవడె,

జాలను యుద్ధమొనర్పఁగా నిఁకం

దేరు మరల్పుమా! పనుల

దేవుఁడెఱుంగు నిలన్ బృహస్పలా!

బృహ—(దిగిపిండుకొనకయే రథముం దోజును)

ఉత్త—ఓయీ! నవ్వులకా! ఏమిట్లు ఎదిరిం దన్ను కెఱుంగక పులిసోట
కక్కతోనుంటిని. కాపలుకాతెలివి మాఱుంబుక వెన్నుకుఁద్రవ్వకు

మ॥ కరులర్పింతు; రథంబులిత్తు; మణియుం
గంజాత్తులం గూర్తు; ను
త్తిర వాగ్దానము తప్ప దెయ్యడను విం
తల్మాను మిప్పట్టు నం
దరయన్ రాజ్యమునన్ సగంబిడుదు లే
దా తేరు పోనీయకే
మరలింఁ గదవయ్య పున్నెమిగు నా
మర్యాద గాపాడుమా.

చ॥ బ్రతికిన బల్లుకూర దిన
నచ్చును బ్రాణమాతీపి నా నుడిన్
మతికొలుగంగ రాదె? యవ
మానముమాట యటుండనిమ్ము దు
ర్మతులు కరువృగల్గు లన
మానులు నాకును నీకు లొంగువా
రె? తలఁపు నీకులేదు నను .
నెగులు వల్కలగఁ జూతువక్కటా.

బృహ— రాకుమారా! ఇదియేమి? అంతిపుణ్యమునఁగల యొగవలమందు
బ్రగల్గుతులు గొట్టితివిగదా మితలితన సగరవాను లెల్లరు నవ్వరా?

ఉత్త— (కోపముతో) రణరంగ విషయములు నీకెమి తెలియను?

కా॥ పొణంబున్న మతోక్కనాఁ డరుల గ
బ్బునవచ్చుఁ గాకేమి యీ

సేనన్న (జోకరుండవే గలుగువా?

శ్రీయోధి లావుండవే

యెసన్నీకిటు బుద్ధిపుట్టదు రథం

బన్నా! మరల్పందగున్

భూనాథోక్తిని దోపిరుచ్చుటలు త

ప్పల్ నాడు మెప్పొందుమా.

బృహ— క్రతువుల పెన్నిచ్చుపాటుల నీవంటి యుక్తులు స్వపాటదూరు
నకుఁ దగదు, కారణమేమిట ముఖములు యాకళ్యం చెప్పటికింగారు.
ఇదియే రథంబు సత్కీర్తితంబుగ న్నారత్రుల కదకుఁ దోలుదుంటి
(అట్లుచేయును)

ఉత్త— (రివలో) సిద్ధికి కాపలాదం గొవండు. కథంబుదిగ్గ ముచిఁ
పలంబులుండ నగుటయే యుక్తియను. (రథమునెక్కి యుచిఁ
పాటిపోవును.)

బృహ— (తెల్లబోయించి) కొరఁ అహర్నియే తెచ్చికాదు

ఉ! రావణానికెల్లను వి

రాటు సుతుం దపకీర్తిఁ దెచ్చెనం

చా చపలాక్షులు న్నగుదు

రంతటితో సరిపుచ్చుకున్న నం

తోచతురంబు; తేపాకట

సత్తురుతో విజయుండునుండె నం

చీ చరితంబు లోకమున

శ్రీ యెఱుఁగై పనులొందబొందనే ?

కారవల్లీ యుక్తరత్నమార్కప్రజ్ఞానగాంధికాబోలు సత్యయన్మట్లున్నాయు.
సరిత్యనైన వీరింబట్టితెచ్చి రథంబున గూలవైది యుద్ధమొనర్చెదం. తామకు
యంబున నుత్తరదని గొదినయ్య పట్టునైన నయలకు వెన్నుతాపి పరుగిడరాదు.

(వెనుకకు పరుగిడును)

(శ్రీరేళమ భిఘ్నః)

భిఘ్నః— శేడీ జరుగబోవు కణంబున దుశ్శోధకునకు జయమగుగతి గన్ప
ట్టను. ఎన్నోటఁగాంచిన దుశ్శపనంబులే చూపట్టెను.

కా! కూసెన్నక్కలు నలెనల్; గగన ది
కుల్లూసె; దుస్సానులై
మోసెం దూర్యములుం దమంతినె; రణం
బున్ గెల్వ వోస్యాస్పదం
లై సంవర్తముగాఁ గనెంబడియె; న
మ్యైర్మముల్లొంగె; నా
యానం బగ్గలమయ్యె నిర్రణి గజా
క్యానీక యోధావధిన్.

(వృష్టింగిచ్చి కారవనన నుద్దేశించి) శేకానాథులారా! ఒకతరుగ
మొనలం దీర్చికొనుడు. మూమీ నానూలా యుద్ధంబులకు జనంబును ననుభ
వీకొనుడు. ప్రయం నోవినయంతయుఁ గాదికొనుడు (నిష్క్రమించును)

(శ్రీరేళమ బృహన్నల యుక్తరత్న కేకఁబట్టుకొని)

ఉత్త— అయ్యో! బృహన్నలా! (వదిలకు)

కా! అంగంబుల్ చెమరించె; నాల్కు దడిలే
కారెన్; బడద్యంద్య మె

భృంగేన్నిల్పుటలేదు; గుండె పగిలిం
పం గొట్టుకాడెం; దలం
పంగం జత్తము రిత్తయై చెడరె; గొం
పా మున్నె నీ పుణ్యమా
యెం గన్నుల్లదిదప్పె నన్నిడువుమా
యెంతేనిఁ బ్రార్థించెదన్

క॥ సగపాలు రాజ్యమొసఁగెద
పగుబాటుగ కత్తుకోటి నడుమన్నను ని
ల్పగవద్ద! బృహన్నల! యీ
పగఱ జయింపంగ బ్రహ్మవళమే! యరయన్.

బృహ—(నగుడు) ఉత్తరా! [భుజులుదట్టుడు] భయంబు తెందకము.

కా॥ కట్టా! మానుముభీతి గొరపులతోఁ
గయ్యం బసాధ్యంబయేన్
జట్టాడంబనిలేదు నీకుడుగు మా
జన్నాకుసారధ్య సం
ఘట్టంబూనుమి కారవేశ్వర! ను
దాటించెదన్ వేల్చెదన్
దెట్టెం బాపులగమ్మటించెదను స
దేహంబు పోవీడుమా.

ఉత్త—అయ్యా! నిద్రమెట్టి బృహన్నల! చెప్పినవిన్న నీకుడోదశిలు!

కా॥ జీవేచ్ఛన్ వీడనాడేనాడవు; ననున్
జీవింపటా నీయవ

న్నా! వేదాదుని కొండతో గొలియు? యో
 భాగేనరులీవీరు; పో
 రే పాటిల్లిన గల్వ కక్యమే? మనం
 బెంతేనిఁ బాల్వోదు నీ
 యావేశంబును దింపవయ్యయి! శరీ
 రాయాస మింతేటికిన్.

బృహ—[కనలో] వీరదైత్యులగునైన నావదాదు బాధకున్నాఁడు.
 ౬ ఒక్కొక్కటి నిలిపివెట్టి కథంబునందిడుకొని అమ్మిడికనుబోయెద.

(అని యంతయు అంకతైచికొని పోవును)

[ప్రవేశము భీష్మ ద్రోణులు]

భీష్మ—ద్రోణాచార్య! ఆ వికృతరూపుండను శాకధి నిక్కంబుగ వర్ష
 నుండనియే కానిశ్చయము. లేనినోఁ నుదియలంబునైతులుకడదు
 నొక్కం దెవ్వఁడైయుండును?

తే. గీ. ఫల్గునుఁడుగాక నురు వీరివరుల గలువ
 బరుఁ డెవండీకరణిఁ బైకి వచ్చువాఁడు
 పరగ నొక్కయే డచ్చారవాసమునకు
 పూర్వరూపంబు మాతెఁగాబోలు ద్రోణ!

ద్రోణు—వాకుండుడ వస్తేపొడగట్టెడి. [లిచించి] అవును. యికార్థం
 బుగ కాడెదరునుండె. [కనలో] వీరదైత్యులను నురువాధునకుం
 బొడవొత్తినో నచ్చారవాస నును అంకంబుకాచో ఇదియిది
 మొకిండుక మనంబున భయంబుగొల్పెడి. [ప్రవేశముగా] భీష్మ
 చార్య!

మ: మనమం దించుక భీతిలేకటా కరు
 త్నాపాలు కంటం బడన్
 గొవమే వీని? నా సుయోధనుఁడె లో
 గుఱించెనేనిం గటా !
 వనికిం గ్రమ్మట ద్వాదశాబ్దములుఁ బో
 వన్వల్వదే భీష్మ' య
 ర్జునుఁ తొండుం దెలియం దహంకరణమే
 సుమ్మిద్ది యాలింపుమా.

[ప్రవేశము కర్ణ ద్రోహములు]

భీష్మ—కుంభసంధా ! నీకు సందియమువలన [ద్రోహమువలనాది]
 కాకన్మోహ ! [[ద్రోహుని గ్రహించుటాదుటా]]

మ: అరులన్ దప్పుగ చాటివచ్చితిమి భీ
 యావంతయున్ లేకటన్
 జరియింపందగునింకఁ గౌరవవరం
 సా ! విన్ను శత్రుల్ పొరిం
 బారి పైకిం జనుచెందినన్ నిలువ నొ
 వ్వున్ సైన్యమిందేని; నొ
 క్కురుఁడై రాఁగనుపట్టె నెవ్వఁడో యె
 ణంగన్ రాదు యోజంపఁగాయ్.

ద్రోహు—[తనలో] వృద్ధులముక నిర్గుర్త సందేహుడేనీతి.

దుర్యోధ—అచార్య ! అట్టితనఁ గత్తవ్యులు యోజంపుడి

ద్రోణు—మక్కంటివైన గంటగణాలు బలకాణండును నర్జనుండెనాడు
కునయందరికి నశేయఁడు.

కన్య—[క్రద్ధుఁడై] ధనుర్విద్యాగురూ!

తా. ఇంటన్ మెక్కియు నింటివాసముల నీ
వేనాడు లెక్కింప వీ
గొంటున్ బంటులవంపుఁ బల్కుదుగు మే
గుండేరుచో బ్రహ్మయేన్
వింటన్ బాణముగూర్చి ప్రాణములవే
వేగొందు నీవిందు నన్
వింటే! యద్దుని గిద్దుని బొగడతే
విచ్చేయుమా! వీటికిన్.

ధీమృ—ఁగ్లా! కాతింపుము. ఎవరొరిలంబు లెక్కుడో యిప్పుడే
తీర్చును.

చం॥ అరయఁగఁ బౌగ్ధకర్ణుల బ
లాధికుఁడెవ్వడో చాొవదీ స్వయం
వర సమయంబునందుఁ గన
వచ్చెమ గొంత; కొఱంతనేటి సం
గరమునఁ జేటలెల్లమగు
గొడవలవంబుగఁ బల్కినంత మె
త్తులె నిను? తూరతన్ రిపు నె
దుర్మోషఁగావలె గల్వఁగా వలెన్.

కర్ణ—శుభవదీప్తితా! ఇన్నగనంబునుండి కాంతేయులఁ జేతులనెత్తి పెంచిన
కఠంబున నిల్చి చూటాడెత్తు.

ఆ! గీ! చెసికొనిన యింతి సిగబట్టి సభాకీడ్వ
మిన్న కుండి రొక్క తేన్నంగవక
నెత్తిఁ జేయిగొనుచు నొత్తిగిల్లుమటన్న
సడవికేగిరంత బడుగులగుచు.

భీష్మ—అయ్యది వారికొక కలపంపాఁజగ్రవాహువెర్తమై సత్యవాక్కు
పరిపాలనా దురంధదులై అవయవ జాతించిరి. మీకు వాడు లొంగి
లోకమును వారింశికరణముగ నుంచికొనిరి సహృద తను వెళ్ళిడిందిరి

కర్ణ—నీపలుకు లెప్పు డిటుల నే యుండును.

ఉ! విందుసభన్ సతీమణిని

నెట్టుకవచ్చి శిరంబుబట్టి పో
కుండఁగఁ గట్టు పుట్టముల
నొల్చిననాఁడును లేడె మీడు ? పా
దుండన నేడు బాహుయుగ
దోర్భలియా? తలవ్రాల్చి భీముఁ డు
ద్రుండుఁడు బచ్చి యుండఁడ? ప
దంపడి యేటికి రజ్జులిత్త తీన్.

(ద్రుష్టాధశనితో నిన్ముమించును)

భీష్మ—[క్రోధించితో] అచార్య!

ఉ! కయ్యము ముందులుట్టి వెను

కన్ మన కర్ణుడుపుట్టె; నేవిధిన్

నెయ్యముమింది కూడి మన
 నేర్తురు కారవాండవుల్? తలల్
 వయ్యలుకాగలట్టి తటి
 వచ్చెను; వృద్ధులపల్కులన్నఁ జే
 దయ్యెను మా సుయోధనున
 కక్కట! దయ్యమునేతెయ్యెదో.
 (నిష్క్రమింతురు)

గద్య

శ్రీ..... రామానుజాచార్య ప్రణీతమున
 శ్రీశుక్తరంగోగ్రహణమున ద్వితీయాంకము.

—

శ్రీ ఉత్తర గోగ్రహణము.

తృ తీ యాం క ము.

— (౦) —

స్థలము మైదానము

(శమివృక్షము. పాండివుల యామధములు శవాశ్మరిం జెట్టుపైనుండును)
ప్రదేశము ఉత్తరభృహస్పరులు కథారోహణులై,

బృహ—ఉత్తరా/రథంబీ శమివృక్షచ్ఛాయ నిమిలవంతయును

[ఇరువురు రథంబుడిగి]

శా॥ కంటే! యుత్తర! జమ్మిచెట్టుఁ గడు శా

భా శోభితంబై నభం

బంటెన్; భూతపిశాచవాన బహు యో

గ్యంబయ్యె వైరాటి! ము

క్కంటిన్ గంటఁగఁ జాలునట్టి శరమా

గాండీవ మిందుండె; నే

నుంటిన్నీకు భయంబులేదు తరుపై

కుశ్సాహకం బ్రాకుమా.

అట్లుచూసినయి చాపంబుగ్రహించితేసి యెట్టి దంతి కురగాద్య
 తోక జంతు మంతానంబునైన నుపాసంపదను. ఏ ఏర్పగడంబు జరు
 దించినఁ గండకండలంగఁ జెంది కనుపండువతో జయోద్దండంబు
 పూరుము. [చెట్టుపెఱిచాపులు] కాశీలివంకశీహయము. శవా
 కృతిం గవంబుకున్నది అంత భీయార్జున నకుల సమాదేవులు తమ
 యాయుధంబుల నీవిధంబుగ నిండు చాదాపెట్టినవారు ఈ కట్టనిప్పి
 గాండీవంబు కాకంబియిచ్చి తదితరాయుధంబుల నెప్పటియట్లు
 బంధించి యింటి యింటి రమ్ము. ఉత్తరా! కాగోనప్పక విడివడి
 వృక్షమున కెగ్రరాకుము.

ఉత్త—[తలవంతుకొని సందేహించును]

బృహ—ఏమి యీ కాలయాపనము?

ఉత్త—బృహన్నలా!

దీ! అక్కట! పీఠు నంటదగు

నా యిటు? రాకొమరుండ; భీతియున్

దక్కిలి నీచఁపుంబనికె

చార్చెదవన్న! ననున్ బృహన్నలా!

యొక్కటన్యాయముతో? ఘనమ!

యోజనసేయుము పాపకర్మమై

దక్కునుగాదె నీగిది; ప

దంపడి భూపతివిన్నదక్కడే?

బృహ—అయ్యో! యింతవెట్టికాదపు. నిజంబుగ నిన్నిటి యర్చకమున
 కనుభూతా?

ఘో! అవసీనాథ-కుమార! యాననిన-య

ట్లా వృక్షమొనున్నదే

ఉత్త—(ఇచ్చును)

బృహ—(అందుకొనును)

ఉత్త—(వేయించుకొని) బంగారు ముక్కలములతో కొన్న నీధనువెచ్చరికి
బృహన్నలా!

బృహ—అయ్యది నక్షత్రానికి

ఉత్త—(ఇచ్చును)

బృహ—(అందుకొనును)

ఉత్త—(వేయించుకొని) కథపారదీ! ఈవిల్లెవనికి? కాంచనముయూరము
లచే కోర్కెలు.

బృహ—సహజేత్రునికి.

ఉత్త—(ఇచ్చును)

బృహ—(అందుకొనును) ఉత్తరా! అంగుననే చాణక్యపాణి తమతాన
నంచు మొదలుగలదు. దానిం గ్రింద బడత్రోయును

ఉత్త—(గ్రింద వేయును) బృహన్నలా! అత్తహనుభావు లీకమిచ్చుకొనిన
నివిధంబుగా నుపోయింపుకొని యెచ్చటికరిగిరి? ఈవేయించిన
ముంతవట్టు నిజంబు వదింపుము. మన కాంతేయులకు మేనల్లుండను.
నారాకృతినితలు బంధుమిత్రార్య పరతంత్రాత్ములు. (విచారయన)
కట్ట! యుద్ధపురుషులైన కదగియున్నాడో? కా! అగచ్ఛలకానినైన
భీమాత్ములనుమొనో? కలలేములదాగిరో? అలయైన ద్రావడి
వేయకొంటులు ఘటిల్లెను? అయ్యో! ఇదిముంతయను గవలముగతి
మొనర్చిన దుశ్శోధనాది నిమిషపు నీకదా కలిగె.

బృహ—ఉత్తరా! నీవిధానమునెంతో నాబంబు కడపునుజెరిగి నీధనము
నుండి దిగిరావేయి? ఈనా పాండునుకులమై నగనపలక కిచ్చువక

ఋణ కల్పిత యాపకకవ్యారంభంబునఁ జేయుచు నానందుని యొక్క
యొడఁజూతవానలు శంకరముగా వచ్చి నున్నారనియున్నది యెల్లదన్న
చారు.

ఉత్త—(వికాసముతో) బృహన్నలా! దయచేసి వారినెఱింగింతువని నీకు
కృతజ్ఞుడను.

బృహ—(తనలో) నీది నైఖరింబాదఁగాఁ గారత్యంబు కంటఁబడక యెట్లా
తిప్పించుకొనునట్లుండె. నీడు యాధాత్ముండుగానిగా నింకవఱకు
నన్నీల నుత్తంపకుండు? (ప్రకాశముగా) ఉత్తరా! వినుము

ఉ. కంటఁడు ధర్మజుండు; వాయు

కండళ సోగఁగ శీఘ్రకుల్లవల్;

బంతుఁడ! విన్ను నీ నగరి

వంటలవాడనిలాత్మజుండు; నీ

కింకఁ గొఱంత పెట్టుదు నె

యేను ధనంబుముడన్; విరాట్పుత్రా!

గొంకక యాహవంతునకు

గోరిక సేయుము జమ్మి వీడుమా!

ఉత్త—అటులయిన దానిని యిప్పుడు

బృహ—కం. మూలిని యనుపేరం బాం

చారి స్థానమున నొనర్చు సైరింధ్రవసుల్

కూలచండ కీచకుల నా

కాలిక కొఱకు వలయుండు గంధర్వలనన్.

ఉత్త—బృహన్నలా! అన్నదనకుంకల దళకాములు రెద్దియో తెలుపుచు
వని నమ్ము.

అ

ఉత్తర గో గ్రహము.

బృహ—అశ్వినశ్చియో అర్జునుఁడు ధన్వంతరుఁడు శ్వేతవాహనుఁడు
గిరిజీ భీభత్సుఁడు చివరయిండు జిహ్వాంతుఁడు సవ్యశాచి ధనంజయుఁడు.
ఇవియే మహ్నాతుంబులు

ఉత్త—సాందవశిష్యుఁ! నీకా శామంబు లెవ్వరి సంభవలైలో దివ్యము.
అప్పుడు నీవు నిశ్చయముగ నర్జునుండనియే నిశ్చయింతు.

బృహ—అట్ల చెయ్యదు

క॥ క్షీతిగలిచి సిరులఁ జేఁగొను
కతంబున ధనంజయుండఁ; గదవంబున యం
దతి బలశాలర గలిచెడి
కతనన్ విజయుండ నంచు ఘనత వహింతున్.

క॥ ధవళంపు వాహనము లా
వాహమున మృదధమునందు నలరుటచే వా
నప్రచిడిన కిరీటము తల
ను వఱలఁగాచె శ్వేతవాహనుండఁ గిరిటిన్.

క॥ ఆవి భీభత్సుఁగ మెలం
గినతటి భీభత్సుడ; నిరుగేలను బాణా
ననమూని పోరుకతనన్
జనియించెన్ సవ్యశాచి శబ్దము వాకున్.

క॥ అరయ నవదారవర్ణము
దొరకొవఁగా వర్ణునుండ; దోహలముగ ను
త్తర ఫల్గునీ సమయమున
నిరవొండఁగఁ బుట్టుకతన నే ఫల్గునుండన్.

క॥ అనిమిషులైన నఁ బరిచా

ర్తును గానన్ జన్మఁడన్; విరుద్ధము గాడి
యనుటలు; మనంబును బృథ
యను పేరుంగలుగు కలవ నల పార్థుండన్.

ఉత్తరా! ఇప్పటికి శంకరితివా!

కా॥ గాంధారీసుతుఁడా సుయోధనుఁడు బల్

గర్వాంధకారంబునన్

గంధర్వకృషణేతః బట్టువడి త

త్కాంతావనంబుల్ జెలుల్

బంధుల్ జిక్కఁగ నొక్కరుండ నె యరి

వ్రాతంబుఁ దూటాడి త

దృంధంబుల్ విడిపింపఁ జేరితిని మ

ద్వాపూర్కట ప్రాధీమన్.

ఉత్త—తనానధానా! (వృక్షంబుదిగ్గజుడికిఁ జిక్కుప పాదములంబడి)

కా॥ తూర్కాగేనర! కృతుతుర్దన! రిపు

క్షోభంబు గావింపు; మే

లా రమ్మింక నెఱుంగఁగి నిను వృధా

లాపంబులం బల్కిరి

గారామారఁగనన్ శ్రమింపుము! లన

త్కారుణ్యపాథోవిధి!

బీరంబుండగఁ జూపుకాలమిదె నే

వే నన్యహింసంగఁజే.

అర్జు—(వాని లేవెత్తి కాగిడితేవుకొనును)

ఉత్త—ఈ పాండవమధ్యమా! రిపు వి

భంజన! శంక దొఱంగినాడ; ను

ద్దండుడవై విరోధులను

దార్కొను మే రథచోదకుండనై

పండువనేతు; గౌరవ స్తు

పాలు నదల్పుము; గోగణంబు నౌ

క్కుండపు త్రివ్యమా! జయము

గాంచును మెచ్చగ దోణభీష్ములున్.

పెద్దకాలంబునుండి ధనంబయినవన పారధ్యంబునీనను పతూకాలం
బుండే గోతు కామభోధంబీదీరు తరుణులె నిక్కుంటుగవచ్చె.

కా! మామా! తేరు పయిన్ వసింపుము కురు

క్షౌచాల సైన్యాటవీ

భూమధ్యంబున నొక్కజంకెయిడి యే

పుంజాపుమా! దంతివై

భీమంపుం బులివై మృగేంద్రమవయై

విభ్యాత కొరవ్యవం

కామందాన్విత భూమకేతు ధృతరా

ష్ట్రాగ్రాగ్రేజం దుగ్గించుమా.

అర్జు—గాంకేయాగ్రహంపున బ్రహ్మచర్యవర్తనకయి భూభ్యశాపనిహితం
బగు దూకుంబుదాల్చి యొక్కయేదాది నట్టిప్రకేలు పమాన్త్రహంబిం
చితి అత్తరుణంబున కాచందంబు లోతులన తేదితక్షంబయిమాపట్టె.
ఉత్తరా! అదియు నిటమీద తేను,

ఉత్త — (నంతినించి) అర్జునగా! పృథ్విహస్తానస్తాననుండవైతి. ఇట్లు కల
తెలుంగల్ల కాకుండిలి అతెప్పట కా దెసగల దయ పెంపు కూర్చి
యగున. భవద్వాహుబలంబుగిలుగ నింక నురలకైన శంక నేయిను
ధనంజయా! ఇంక నాశం బనియొక్కది?

అర్జు — గాండీవంబుదక్క తదితరాయుధంబుల నెప్పటి యట్ల కట్టిపెట్టిరమ్ము
నీనింహుపతాకంబుగూడ నంతేయందును

ఉత్త — (అట్లు చేయును)

అర్జు — (తనవిచంబు ఆయుధంబులుధరించి) వానరా కారంబగు మహాగ్ర
శతనంబునకై యిన్ని జేవుండలంతు (ధ్యానముచేయఁగా శతనము తన
మంతు పద్మపడును. చానింగళాని) ఉత్తరా!

శా! జెండాపైఁ గపిరాజు దండీమగ్గఁడై

చెన్నొండఁగా, దిక్కులన్

నిండన్ బేతములుండఁగా, విషయనిన్

నిర్దింపఁగాఁ జాలఁడె

న్నుండుం గొ డలతేని యల్లుండయినన్;

రాధేయుఁడున్ రాయఁడున్

భండుల్ నిల్తురె భండనంబున ధరా

పాలాత్మజా! యుత్తరా!

దీనింగొని రథంబునకుం గట్టుము. (ఇచ్చును)

ఉత్త — (రథమునకుఁగట్టును)

అర్జు — (తనలో) ఇంక మర్కటరీటంబునకై యింద్రునిఁ బ్రార్థింతు (ఇంద్రుని
ధ్యానిండును తీరీటము పద్మయుఁడును. చాని ధరింతును) ఇంక దేవ
సంఘంబొస గిన శంఖంబు రాజేయందుని. (శంఖము పయ్యును.
చానిం జేరిఁబూని)

కా! లేలమ్మ! తర! శక్తువర్గమదె ప్రో
 లిన్ చాటి దూరస్థమై
 యాలీలం బనుచుండె; సారథివి గ
 మ్మా! మేల్విచారింపుమా
 “అలస్య దమ్మరం విష”మ్మనెడి ప
 ల్కాలింపుమా! యేను దో
 ర్లీలన్ వేగమ దేవదత్తమను బూ
 ర్తింతుగ రిపుల్ భీతిలన్.

(దేవదత్తమను బూరించును)

ఉత్త—(హర్షిణుడగును)

అట్ల—కట్ట! ఇంతమాత్రమనకే ఏడిట్లు మార్పు బొందెనేమి! (చెవులు
 మూసి)

కా! మాన్యుండీలేడు లేత కుట్టడహహా!
 మత్స్యక్షీరీ శార్కజం
 దన్యాయంబుగఁ జాపకట్టుగఁబడెన్
 వ్యక్తుండెటుల్ కాగఁగలం
 దన్యుండే? కులభూషణుండు మఱి మే
 నల్లుండు; కట్ట! విధి!
 జన్యంబెల్ల పృథాయెనర్చెదవె? యా
 కా చక్రమల్లాడఁగన్.

(పిల్లగా) ఉత్తరా! ఉత్తరా! విరాట్నందనా! ఏమి నీ మేన
 మామనయ నయనందను లేమ్మ.

ఉత్త—(కనులు తెరిచి చూచి మౌనము)

అత్త—ఓయీ! ఎన్ని సమయములకాదితివి, శంఖభేరిని వాదంబు లెన్నివి
టివి శేటికి గొత్తలేడున్నవి?

ఉత్త—(లేచి) మహాభావా! పూర్వమేను శంఖని వాదంబులు విందు. భేరి
నివ్వనంబులు విందు. గంజేంద్రబృంహిణంబులు విందు; కాని శేడు
భవితము శంఖాకంబు చిత్తమౌనమొనరించె నేనా!

శా! నస్తాభోనిధుటం గిలంగె గిరులె

చన్ సంచలించె గడున్

శ్రీ పుంబయ్య వసుంధరావలయ మా

జిం బారికల్ రాలె; నా

శ్రీ పుంబై యమరావతీపురి వడం

కెన్;లోకముల్ బెగ్గిలెన్

దవుల్పువులునైరి దేవతలు; బా

రా! నాదు మాటేటికిన్.

అత్త—రమ్మ, రథాశోమాలులమై రణంబునీయం జనుదము. ఈవు మాంబు
బుల నదల్పొంది. (నిష్క్రమ)

2 స్థలము. మైదానము.

భీష్మ ద్రోణ కృపాచార్య కృష్ణాదు కర్ణ దుర్యోధనులు.

ద్రోణ—(అడుగుని శంఖరవము విని) యితాశ్శంబుగి వాసయ్యవాడు
పొట్టండ! వాని శంఖాకంబు బ్రహ్మాండభాండముం బగిలించి ప్రాణి
కోటికిఁ బైకన్యముగూర్చి గాండీవ దేవదత్త కపిధ్వజంబుల
యిత్యాదు భుజింపడిని చెప్పుచున్నది దుర్యోధనా!

శా! వచ్చెన్నిక్కముగా రణంబునకు భీ
 భత్తుండు భీభత్తుడై
 పొచ్చెంబుండదు నాదుమాట కనిన్
 బుచ్చన్ బలోద్గండులన్
 రచ్చన్నిల్లుము నిచ్చలాహవవిన
 న్నద్దుండు కర్ణుండు నేఁ
 డివ్వుటం గలవాఁడు నీకగు తెఱం
 గెల్లన్ విచారింపుమా!

కృపాశృణ్వాహుదియోధవదలాః! ఇత్తతీ వివారమునీసినఁబోవడు
 వచ్చెడువాఁడు ఘల్లుణుఁడుగాన నవశ్యకరవ్యం బాలోచనీయంబు.
 ఇదియేగాక నీఁడు మన మొనలొందు దుర్నిమిత్తంబుల నేఁబులు
 దోచె. రణంబు మనకగుట యనుమానంబు. ఇదియొల్లంగనంగ ముం
 బున నాకొందుపాఁజంబు తోచెడు.

దుశ్యో—అచార్య! నిలవఁడు.

శ్రోణుఁ—నాకు మందిది యిది నచ్చిన విషయంబు వదిలకు మీరును
 దఱది ప్రస్తుతాంశమును వ్యక్తికీరింపుఁడు.

ఉ॥ రాజు పరాజితుండయి దు
 రంధి విషదశఁ జెందరాదు; వి
 భ్రాజముగాఁగ పైవ్యమును
 బంది సంగంబును గోవజంబునున్
 రాజనకిచ్చి వంపుదము
 రాణదవర్పగ ముండు; నాపయిన్

అజకి నిల్చుమిండు మన

మందట మరును తోడఁ జోరఁగాన్,

అందఱు—నాకు నదియె పశ్చుతము.

దుశ్యో—యరతి నిజమి?

మః నికృత ద్యూతిమునం బరాజితులు పం

ద్రెండేం ద్దరణ్యంబునం

దొక యేడాది నిగూఢవృత్తిగను నెం

దోప్రాద్దుబుచ్చన్ నియా

మక మానాఁటిదికాదె? నేడిటు బలో

వృత్తుండయై మూఢుడై

వికలుండై యరుదెంచు చుండెగద యీ

వివ్వచ్చుఁ జేపాటియో.

ఇద్విధంబుగ నర్జునుండు తన్ను చాపెలింగిండుకొనెగాన బులల
ప్రాశ్నపండుకంబుగఁ బరమాదేండ్లు వసంబునఁ బ్రత్యుత్తరయిండు.

ద్రోణు—అది యిటుండనిమ్ము అర్జునుండన రావాలిపరాక్రమంబుల
సహకూతుండు

దుశ్యో—కచారాణ్!

మః తురగంబుల్ గజముల్ రథంబులును యో

ధుల్లలి యున్నార మిం

దట మన్వాఁడొకఁడొండు పాఠుఁడు రణో

ద్గండుండుగానేమి? యే

కరసంధానుఁడు నైననేమి? నృపతి
 మౌనము జన్మించెనే
 పురినేర్చిన్నను నవ్వరే! కరుకులం
 బున్ వన్న గోల్పోవడే!

పెద్దలేకాడైన గార్యంబును నాకుంబుగఁ జేయవలయునులే! కాని
 కయ్యంబుపట్టున వారియొలోచన నకుంజనము గాదు. వివేకపంతులు
 గృహంబున నుఖాసీనులై యుండి భోజనావసరోక్తులను నీతికాస్త్ర
 కథాకలాపంబులను బట్కటయే కాని యుద్ధసహాయంబున భోరాదు
 వారు గాదు. అందు మీరాచార్యులవారు. ఈ వస్తువాడు నిజం
 బుగ నట్లనుండె. వివేక

కా! సంభావ్యుండగు వీఁడు రాగతము రో
 మంబొండె రాజ్యాభిలా
 మంబొండెన్ మఱియున్నె? కారవ కులా
 చాగ్యుండవై వంది చం
 దంబాళాత్రపు నీవిధిం బొగడి పె
 ద్దంజేయనేలా? కడున్
 సంబాళింతువు మెచ్చుకొందువు కరు
 మ్మౌహలుఁ దెగ్గించులాన్.

అన్య—(కుంభంబై) ఓయీ! కాళా!

కా! చూడం గావలివాండ్రొట్టి పసులన్
 శూరుండనె పట్టి కొ

న్నాడం గానయటంచు నీవెడనుడిం
 బాలింపుమఁ! వీటికిన్
 దోడంజేరపు వైగెల్చి చనఁగా
 దోళ్ళక్రియా లేదు పై
 నేడీసనలు నిల్చెనే యని కడిం
 దిం గుందు దిప్పట్టునన్.

సంగ్రాహరంగంబున నిల్చి యొకటి రాజ్యంబు గల్గిన సూదండీ
 మాడ్కిఁ బలుకఁడు. ధార్తరాష్ట్రముగా! మాయాజూదంబున నైశ్వ
 ర్యంబుం గొన్నాడవు. రాజ్యము బట్టుకొంటిని ఈ తిరుణంబున నీ
 జ్ఞలేటికి! ఇకఁ దొల్లింటిభంగిగాను. సమయంబు దగ్గరియె.

కా! పాండుక్షాపతి కోడలిన్ సభకు నీ
 డ్వందెచ్చి పుట్టంబులన్
 మొందుం బోవులుగాఁగ నొల్పుటకు దు
 ర్నీతిఁ బురింగొల్పి నా
 తిండే సౌబలుఁ డొక్కరుండ యరి యు
 ధ్ధంబునన్ గెల్పుఁ గా
 కొండేలా? యిటఁ జాతుమెల్లరము కా
 యో? పంచో? తెల్లంబగున్.

మ! గురుఁడీమాన్యుఁడు శిష్యుఁడా బలుఁడు మా
 కున్ వాని జ్ఞాఘించుటల్
 భరమే? దోషమె? దానికై యనఘు నీ
 భంగిం , బళంకించెదే ?

కురురాజా! లవమేని లబ్ధవడఁగి
 కుంభోద్భవుండాలమి
 త్రిటిఁ దాఁ జేసిఁగఁ జేయుఁగాక యిదిచి
 త్రంబందు నే నోర్తునే?

ఇది యింతయుఁజేసి తన యాలకుండలంఁగొన మర్మమునీపాఁడుఁడు
 చనువెంచిన కాతనితోఁ జోరాజెనఁచుగాని యాశీర్వితోఁదలఁజూచుట
 శమంతులు నిచ్చునట.

కర్ణః—(సక్రోధుండై) ఔరా! యేమి యీ నీతికాస్త్రకోవిదుల ధర్మా
 ధక్క విచక్షణములు.

కా! మున్నీరెల్ల రొడింబదంగఁ గద యీ
 భూనాయకుండీల్లు వ
 చెప్పి నిక్కంటుగ మీరువచ్చితిరి; యి
 స్త్రీ! ఫల్గునం జూచి య
 న్నన్నా, వాని నుతింతు రిప్పుడు శరీ!
 న్యాయంటు నట్టేటఁ జో
 దన్నెన్; ద్రోణ మతుండు రాజునిఁగ నిం
 పం బుచ్చఁగా నేటికిన్.

కా! భీతిం బొందుదురేని నిల్వఁడిటనే
 వీర వ్రణంబెల్ల; ని
 ర్భీతం బొక్కని కొక్కరుండకద! యీ
 నీతిజ్ఞులేలా? యింకం

జేతా మోదము గూర్చ నొక్కడ నరిం

జెండాడఁగాఁ జాలుచున్

దాతల్ నేతలు నొత్తిగిల్లుఁడి తలన్

బాలోపి పట్టయ్యెడిక .

పాండవశుభ్యముని కాహులవిక్రమంబులు ధగామండలిం బ్రసిద్ధి
క్రియన్నరి ఎవఁ గురుపై న్యంబున శాశ్వతంతుండనై పరగడు
జనంబు నూయిరువురిలో బలాధిపంఢెవ్వడని శంక నేయుచురు
కాన శీఘ్రాకసి నీ కర్ణుండెడక్కొనుటయే యుగతంబు. యోధా
గ్రసరులారా!

చ॥ కురుపతి యప్పదీరఁ బలు

కుల్లును నాడిన వెల్ల నిక్క మై

పరగఁగి, జామదగ్గి కడ

వాసిగ నేర్పిన యత్ర విద్య యి

త్తై నెలయుంగ నొక్కరుడఁ

దాడెదఁ బొద్దుని నిప్తమున్న వా

రిరయుఁడి లేనివారిఁగ గృ

హంబుల శీగుడి శోగణంబులోన్.

బృహ—రాధేశు! చక్కగ పొందితిని

శా॥ కాలుం ద్రవ్వెదవెప్పుఁ గయ్యమున శో

కణ్డా! బుధుల్పాతు రీ

యాలుం బత్వధమాధమంబుగ; పృథుం

డాల్లుండు నీకందుచేఁ

బ్రేలాపంబుల లెన్నయే తెలిసె; బో
 స్వీర ప్రసంగంబు లిం
 బేలా! యున్న బలాబలంబులను ము
 న్నేమెల్ల విక్షింపమ?

సీ॥ ఒక్కరుండేకదా యుక్కుఁజూపి యొనర్చె
 శ్రకాది సురలతో సంగరంబు
 ఒక్కడేకదా యాదవోద్దండుల నదల్చి
 గరువంబుగ సుభద్ర కరమబట్టె
 ఒక్కడేకదా నాల్గుచిక్కుల జయ మొంది
 తురువంశమునఁగీర్తి గూర్చె మిగుల
 ఒక్కరుండేకదా సుయోధను విడిపింప
 గంధర్వ పతిబట్టి గర్వమడఁచె

గీ॥ ఒక్కఁడె నివాసికవచు నొడిసిపట్టెఁ
 గాలశేయు నొక్కఁడే కాల రాచె
 నొక్కఁడె నేడు తరునేన నోటఁబుచ్చి
 పసువుల ముఱల్పుకొని పోవువాఁడు కర్ణ !

కా॥ ఒక్కండఁచుఁ దలంతు; ద్రావడికి నై
 యుర్యపతుల పోరి న
 లిక్కుల పాటరె? చేవఁగోలుపడి; రా
 భేయా! యటన్ నీవునున్

విక్రమంబుంటివా ? లేనా ? చెప్పుదువా ? కుం
 తీ పుత్రు లొక్కొక్కరుం
 దుక్కుంజూపిరి పెక్కుతావులను నీ
 మద్వృత్తి నేడేటికిన్ ?

అతి పాపములు పలవదు. ధరాధిపతి గావగ వలెడు. గాన నుతి
 భీష్మశృంగార నుయోధులును నీవును నేనును గూడి క్రింది బాకు
 దునుగాక ఒంటిగఁ గిడిటి నొక్కొక్కటకు ఫలశ్రేయమునకును
 నశశ్రేయము

కన్య—శృంగారా! బాగా నుక బంధు మిత్రీ సహితముగ బ్రతికినమ్మి
 దినము లేరిక బొక్కపమునుండి ధనము గ్రహించి ముక్తాద్వైత
 దృష్టిగా భుజింతురు అందుకంటే కొనుగడుతు

కా! జన్మంబుల్గులువన్ గృహంబునఁ గృపా
 చామృండ! పోపాము; ప
 కృష్ణంబుల్ భుజియింపు; మే విలు కరం
 బందూని డిశాన్నచో
 నున్నే? క్రిడియు పోడియుం; బదియు నా
 లున్నే ప్రపంచంబు ? లీ
 సన్నం బల్కుదు చార్ధు డొక్కరిధిక
 స్పర్ధాభు వింతేటికిన్.

భీష్మ—కారణశ్రేణి! కలకండు ముఠామర్దంబునఁ బలికె. అశ్రువులు
 తగిలెను పదింకె. శృంగారా! నీవును నేనును సహితముగా ముట్టాడె.
 రాధే! నుండు పుష్కలార్థ వనోత్తిరి వెలియచ్చెఁగాని మునులనట్లు

ధిక్కురింపరాదు. తరుణమాసమునయ్యె శని వైరిసొప్పించి భీరంబు
జూపడనుంగాక. చాటున నీచందంబుగఁ బంజరాదు. అదియుం
గాక.

ఉ॥ తులతీఁ గ్రీడి తాతవుడ

యేని గుణంబును గల్గి మెచ్చఁగాఁ
జూతుము; వృద్ధసమృతము
సూపె యిదెల్లను; బాగుఁడన్నచో
నాతత బాహువిక్రముడు;
అందఱమిట్లు విరోధము ల్లానన్
నీతియకాదు; కార్య సర
ణిం జనఁగావలెఁ గారవాగజా!

అచార్యులు భూజ్యలే యియినను గర్వము గారాదు.

దుర్మో—(అందఱిం గనుకొని) ఇది విరోధంబునకు తరుణంబుగాదు. మన
మెల్లరముం గూడికొని గణాబు నేయిందగు. అది నోటాబుచ్చందగు.

భీష్ముఁ—అతిరథకులారా!

మ॥ క్షమియింపందగు నేరి. నేరమొనం

గానేమి? భూనాథు కా
ర్యము మన్నింపఁగఁజెల్లు; నొండయిన యో
ధాగేనరు భీర యో
ట మహాదుర్యోశ మెల్ల మీతలకె చు
ట్లనవచ్చు రారాజు; మీ

రమణ స్వాంతులు రాచయవ్య లోక చా
యం దీరఁగాఁ బోరుఁడి.

కృపా—

కా॥ గాంగేయా! క్షమియింపఁగాఁ గురుకుల
తృప్తాలు కార్యము జే
యంగా నెవ్వర పెందఱుండినను దో
కాచార్య చిత్తము కాం
తిం గొన్నంగద! యిండ్లకుం జని కడిం
దిం దియ్య తియ్యంగ పె
చ్చంగా నిద్దరబోదు మే మురక ని
చ్చలుండఁగా నేటికిన్.

దుర్యోధ—(ఓకట పెరిగిచ్చి)

క॥ పార్థింతు గురూత్తంసమ!
వ్యర్థము మనలో మన కిటువంటి కలహముల్
పార్థ గెలిచి గోనందో .
హారము నిలుపుము క్షిమింపు మనఘా నన్నున్.

దోర్బాణ—పార్థివా! భీష్మరావ్యుని పవోహుధుడీగరిమచేతివే కామనం
బునఁ గలంకము లొసరి క్రిడి ఘోరకాంతారవాస కరిం
బునఁ గడు గానిలియింపాడౌ, పాండుకనయల యభాతనాస కాల
నమో ప్తి నిర్ణయమునకై భీష్ములు ప్రాంతులు

భిన్నము—

మః పదమూడేండ్లు గతింబె, నేడనికి వి
 వ్యచ్చుంః యేకేంబె, గ
 ల్పెదమంచున్ వచియింపఁగాఁ ద*దు యో
 జింపఁగ రాబచ్చితై
 కదనం బందుఁ బెనంగు నిర్దురకుఁ గ
 ల్లన్ వచ్చునే గల్పు? నె
 మ్మది కిప్పట్టున సంధిసేతయె తలం
 పన్ లెస్సయై తోచెడిన్.

దుశ్యో—

క॥ మనకుం బొంగుత్వావతి
 తినయులకున్ సంధి పొనఁగఁ దలపడు? నే
 లను బంది కుడువ నొల్లను
 అనియే నిశ్చయము బుద్ధి కాలోచింపన్.

దో॥—ఇవివృత్తంబులందు ధగాపాఠానికంటె గడుదవ్యుగ యోజించు
 వారెవ్వరులేరు మన బలంబున వాలవ పాఠాంగోని యోవులం దన
 పెంబఁబై లుక భూపాఠాఁడు మొదలు జవవలెను

దుశ్యో—అటులానరంతు

భిన్నము—శ్రీభువనఁ బొమ్మ

ఉ॥ కవ్యడి జాయవచ్చెఁ జనఁ
 గావలె నీవును సత్వరంబు చా

దప్పుగ; నేమిట న్నిలిచి
తాకుడు మూరిని నాలమందు బల్
నొవ్వగఁజేతు మిందఱమా
నుక్కటఁ బొందక; మీదదైవమే
నివ్వటిలెన్; బళు వ్రజము
నీ వెనువెంటనె గొమ్ము భూవరా!

ఉగోళి—(నిష్క్రమించు)

దోణు—(రణభూరుల మధ్యకించి)

తే. గీ. శౌర్యవంతులారా! రణోత్సాహులారా!
ధ్వజములెత్తుడి మొనలు దీర్చుగ నిలుఁడి
శరము లెక్కు వెట్టుఁడి శౌర్యసరణిఁ జనుఁడి
పాండవేయుండి డి వచ్చుచుండె ననికీ.

(అందఱు నిష్క్రమించురు)

గద్య.

శ్రీ రామానుజాచార్య ప్రసీదించున

శ్రీమదుత్తరగోగ్రహణమునఁ దృతీయాంకము.

—(0)—

శ్రీ ఉత్తర గోగ్రహణము.

చతుర్థాంకము

—ఓ—

పాత్రులు : యుద్ధరామి

ప్రవేశము : కథారోహణులై యుత్తరాద్దనులు.

అర్జు—(దృష్టివిగిచ్చి కారపసేనం బలికించి) ఉత్తరా! అయ్యలయ్యం గతుం
గొడుము. నీల యూనివచంబంబున గౌరవసేన కార్కాతంబి నడచు
యందె. ఇందు నుతగోతనంబైన గాంధారీసుతుండు కావంబడెడు.
(ఇంకొక దిక్కులాది) అదిక్కుగాంధారు కొంతనఁయు గోవులుం
గానవచ్చునున్నది ఇగోగ్రధతుం డందుండవచ్చు. పురుషులు
నుంచి యొజన చేశ్చరి.

మః పురుషైస్సంబును గొంతవంది యటుపై

గోవారముంబుచ్చి పం

పిరి దుర్యోధను వెంటనిచ్చి; తలఁచన్

భీష్ముండు దోణుండు నే

ర్పరు; లీపార్థుని నేడు చాటుటకు నీ

భాగంబు నిందుంది ని

ల్పిరివీ; రింతటిలోఁ బనుల్ తమపురిం

జేర్పంగ నీయోజనల్.

మన మీసమయంబున నిర్వహణల విడిచి ముందు గోగణ సహితం
బుగఁ జనుచున్న కురువాడు నడ్దగింపజలెను రమ్మ. (కొంత
దూరము నడిచి) ఉత్తరా! నిలుపుము

మ॥ కురువంశంబునకెల్లఁ బెద్ద మఱి నా

కుం చాత భీష్ముండు; పొం

పిరివోవన్ మనమెల్లఁ , దోబుఁడు ధను

ర్విద్యాగురుం డిప్పు డు

త్తర! యవ్వారికెఱింగి నట్లుగ లన

ద్వావఁబు పెంపొందఁగా

శరముల్ రెండు పదంబులన్ బడఁగ నే

స-ధింతు మద్బాణమున్.

(రెండవ్యూహ భీష్ముని పాదమలముంగు చేయును)

యాదితివా! ధర్మాధిప నందీవా! మరనదీ కూసుండు శుంగసోన పగ
కారవిండుండై నన్నగ యాపునఁ గనుచున్నాఁడు. ఈవై పునకురమ్మ
క్రోడాచార్యునింగూడ నట్లే ప్రపన్నునిం జేసికొందము. [రెండవ్యూహ
క్రోధుని పాదమలముంగు చేయును] కిటివా! అత్త్రోత్త్ర విద్యా
గురిండైన కుంభసంభవుండు కురువారిపార్థుని హృదయందైక్రిగంట
నన్ను పరికించి గాంగేయునిచేతుం జనుచున్నాఁడు ఉత్తరా!
ఇచ్చట మనకుఁగల కార్యముం దీర్చితిమి. వీరితో మనమని నేయిం
బునిలేదు. ముందుగ నేని ధర్మగాష్ట్రాగ్నిజానిం చాకుదము. రథంబు
పడిగఁ బోనిమ్ము. (నిష్క్రమించును)

(అంత యిహోదికులై సవేశము భీష్మద్రోణులు.)

ద్రోణుఁ—గురినదీనందనా! అజ్ఞునండితైతి గురుప్రశంసార్హుండు.

భీష్ముఁ—వీడు మనమెఱుంగని పాద్రుఁడా! మంథసంభవా!

క॥ గురుభక్తి భ్రాతృభక్తిని
 నురుతర సత్యానురక్తి యుద్ధాసక్తిన్
 వరలు జగద్బల హాలుఁడు
 నరుండు మన మెఱుంగని శ్రోత్రనరుఁడే యనఘా!

ద్రోణుఁ—పెద్దకాలంబు మనలఁబోసియున్న కళంబున కాదగ్గింద్యంబు
 మొదలంబడ రండు శరంబులేసి కుశలప్రశ్నంబు గావించె

భీష్ముఁ—విజంబుగ సంతియె.

ఉ॥ బుద్ధిని నా బృహస్పతిని
 బోలు ధనంజయుఁడయ్య వీఁడనం
 బద్ధములౌ పనుల్గొనఁడు
 ద్వాదశవర్షములున్ వసంబునం
 దద్దయుఁబుచ్చి యన్నయగు
 ధర్మ సుతాఖ్యున కింక రాజ్య సు
 సిద్ధినొనర్ప వచ్చె మన
 చిత్తిములంగొనెఁ గుంభసంభవా!

ధర్మపరాయణులకె జయముచేపఱుమ. (యోజించి పాద్రుండు
 వోయిన తెన్నుఁగని) ఓహో! ద్రోణాచార్యా! మనతోరణంబున

టీలుకొన విరమించి కురురాజుంచాక రథంబతిలేగంబుగఁ దోలుకొని
పోవుచున్నాఁడు. తన యాలోచనలు రిక్తమై యిత్తటి మన
మిచ్చట నాలసిందిసవో మోసంబగును.

దోలుఁ—కిరీటి మనపన్నగడ యెటింగవా?

భీష్మ—ఎఱుంగకేమి! ఈపు చెప్పిన విద్యయేకదా! వానింజాడును

దోలుఁ—(యాది) ఇచ్చట వేచియున్న కురాగ్రసరులపట్ల నశాదరముం
జూపి దుష్టిరీత్యుండై పాండవకుధ్య ముండా వసువులపక్షం బోవు
చున్నాఁడు. నీవీతి గారణేంద్రుని యెడఁగ్రోధంబగ్గలంబు.

క॥ మనవెనుకవచ్చి యిచ్చట

జనవతి గనమిన్ రథంబుఁ జయ్యన దొలఁగి

చి నరుఁడు చనుచున్నాఁడట

ననుమానములేదు మోసమా నరపతికిన్.

నీవు నిర్వృపడులయొ యుచికింబు. స్ఫూర్త్యాప్తైక్యతా దు పట్టునడిసి
గో తునకుండియుఁ బ్రయోజనంచేమి? అటుచై నీపకుపులేల!
ఈధనంచేల?

భీష్మ—(కానవేన నుద్దేశించి) రణాగ్రసరులారా! కృపాచార్యాశ్వా
తూది యాధమణులారా! వైదికులారా,

మ॥ చనుచున్నాఁడదె యుగ్రుండై ఘన రణే

చ్చన్ ధర్మరాజునుజుం

డనఘం, డచ్చొటఁ గారవేశ్వరుఁ డొకం

డై యుండె యోజంపఁగా

వనికిం జాలఁడు గెల్పకక్యమిశ శరా
రాధీశులారా! వడిం
జని రారాజున కడ్డముంచుడి యరిన్
సాధంపుడీ క్రచ్చుటన్.

(తెరలో రణకోలాహలము)

దొంగలు—భీష్ము (నిక్కమింతురు)

(అంతిమ కేశము ఉత్తరార్జునులు)

అర్జు — ఉత్తర కుమారా! ఈకురువ్యూహమునందు పిరచురుల కేలు కేలు
నిరూపించెది. వినుము. ద్రోణాచార్యుఁడు కాంచన ముఖవేడితో
బ్రతాకించెడి ధ్వజముగలవాఁడు. సింహలాంఘ్రాలముతోనభో
భౌగంబంటు కేతనముగలవాఁడా చాగ్యపుత్రుండు. అశ్వశృఙ్ఖల కృపా
చార్యుండుగనక గోవునకేరువుగలవాఁడు. రాధేయండుకంఘున
తాళంబుతో నొప్పారు మడితుయ్యలయిన పాము పడకవాఁడు
ధార్తరాష్ట్రుఁడొకఁడు. అశ్వంతోన్నతంబగు తాళగ్రుమంబుగల
సిదంబువాఁడు గాంగేయుండు అగ్రదము నురువసు బ్రహ్మణ్యుఁడు
లోనిమ్ము. ఇట్లుచో మహాని యుద్ధంబి ధవయుం కేలుంజనదు.

చ॥ కురుకుల రాజ పుత్రికుల

కున్ ఘనశిక్షకుఁ డగ్గగన్యుఁ డీ

సరసుఁడు నాకుఁదాత శిర

జాలము నేయునా ? లేదా నావయిన్

అరయుదుఁ గాక మున్నె యితఁ

డల్లు వపింపఁ గఁజేయరాదు; సం

గరిమునఁ జూరమీ ఘనుని

గట్టితపంబు బలాబలంబులున్.

అతండు నురుగుక్రియఁడు. అశ్వశ్రావ సురానురలైన పతివినాద
వెలుగురు కారవహ్యహామనందతఁడు యేటియనుబరగు అనంబడు
మహాపురుషుండు కృపారాత్మ్యండు మత్పితృసఖుండు. ధైర్యంబున
ద్రోణాచార్యున కెనయగును. అదియంగాక బాల్యమునుండి మాతా
చార్యముచేసె ఇక విమోచకుండు. కారవేశ్యసనకు మడిపుజుమి
తనను ఆయోధుండై రాధేయుండు. ఉత్తరా! మనమిచ్చారి నిప్పుడు
కదలింపరాదు నుచ్చాచునర్పణున నీక్షణంబు గౌరవనీయంబుల
నుజుమా దేవజాయయండుమా (గాంధీవంబుబూరి) కిలోగీ నిలుచు
నిలుచు (కాదుగదై)

కా! కండల్లండలగా శిరీరముల మ

లిడంబుచేఁ జెందెదన్

గుండల్ గూల్చెద గాంధీవంబుకరమం

నుక బండువొచుండె రా

రండు దండంతి; దుండగీడులరు ధై

ర్య సై ర్యము లూతు నె

వ్వండు న్నిల్వడుఁ ఫలునుండిదె రణ

ప్రావీణ్యుడై వచ్చెడిన్

(ప్రవేశము కర్ణాశ్వశ్రావం)

అశ్వ—రాధేయా! యాడుము. మనవైష్ణవంబునఁబడి క్రిడి యేదిధంబుగ
పైనికలను నుజుమాడుదున్నాడో.

కర్ణ—అశ్వత్థామా! ఇంతమాత్రమునకే యేడలపడవలెనా? అన్యులనున్నెలు
నకే కరకాలంబయిన పద్మమెడమోడవడినచో గ్రీడిగతియగునునో
యెఱుంగుదువా?

అశ్వ—ఎఱుంగకేమి? మహాబాహున శరణు లే చందంబునఁ బ్రేక్షకున్న
వియో కంటిచా?

మ! పలుమాఱులే నిను నీవమెచ్చుకొని వే
భంగులే ముదంబొందు దీ
కలనం బొండవ మగ్ధముండదె పరు
శ్మృతాల సైన్యాటవిన్
గలయం బొచ్చెను వేగమీన పుల్లవై
కర్ణా! ప్రతిక్షిప్తనే
నల సంక్షోభము మాప్పవే! విజయునిన్
వారింపవే! కూచెదన్.

కర్ణ—కలకాశ్యమా! ఈవునమ్మడికిందుకాచెనా?

అశ్వ—రాత్రిరాష్ట్రోగ్రహంబు కార్యభారంబెల్లనీశరణుపైబెట్టె. ఇప్పుడు
నీకు పృథానోత్తరా? ఇచ్చాడి నీకలప మించినదయ్యె నేని గతుని
రినింపును విచారింపును.

కర్ణ—(నిశ్చయగలవాడై)

కా! అశ్వత్థామా; కృపాణకస్త్రరణ వి
ద్యాభ్యుండు రాధేయుడి
విశ్వంబెల్లను దీక్షాననే వెఱవఁ దీ
వీరుండు లెక్క యిఁకన్ ?

లిలనవచ్చి వికర్ణుడుండొలగె; గా
లింపన్ భరీ! బంబు లే
మూలన్ దాగిరా; గుట్ట పుట్ట కొకడై
పోయెం గదా యుత్తరా !

(ఇరలో) ఓకోకి! పాండుపుత్రా, ప్రగల్భముం గొట్టకుము
(అనుచు ప్రవేశము కల్గెడు)

|| ద్ద :-

శా! ఉన్నాడియ్యడఁ గర్ణుడుగూర్చు రణో
ద్యోగాను రక్తంబు ని
ర్భిన్నప్రాభపుడిద్దతేజుడు లన
దీర్ఘబండవే నీ యుగన్
నన్నుండాకుము చూతు నీమగఁజిమిం
బార్ధా! ప్రగల్భంబులుం
జన్నే? చాలపు వాయచీరలను బుం
జం బిడ్డనాఁడనియున్.

అర్జు :- (మహాశుంభై) బాదాటా! మాతపుత్రా!

శా! ఆనాఁడేనట ధర్మహానికి మదీ
యాగ్రాసు జన్మోక్తికిం
గానీ యోడితిమిశటంబుఁ దలచు
గాఁబోకు రాధార్మజా !

యీ నీ లేసారకోత లా సభలయం

దేగాక చాలింపు ఘో

రానీకంటన సిగ్గు; బాత్మగతిఁ గ

వ్వారంగ వీక్షించితే.

ఇప్పుడీగతి దంపిండుకొనియెదవో కాదుకొనుట (కర్ణాజ్ఞను
ద్యంగ్య యుద్ధముచేయుదురు)

అర్జు—(గాంధీవముచేయూని)

తే.గీ: సూతసుతుఁడా! పలుకవచ్చు శూరుమాడ్కిఁ

బలికి నట్లానర్పణరాదు బహుశైవః

గడిమిఁ బొంచాలి మానభంగంబునాఁడు

నగిన ఫలము గందువుగాక! జగమెఱుంగ.

[రౌద్రము విడుచును]

కర్ణ—హ. (అవిపలానుబంధము)

అర్జు—(దేవదత్తముబూరించి) ఉత్తగా! రెంతకుకట్టు

ఉత్త—(వచ్చును)

అర్జు—

మ! కురుసేనానమితిన్ రహస్యమును వ

ల్కుం జెప్పదుం; గర్భుఁడో

క్కరుఁడే వాడిమగండు బాఁడెనరును

గాంచెన్ భయంబుది; త

కొరులింకెందులు రా జయంబు మనకే
యొప్పురు నెప్పట్టునన్
వెలగొదంబనిలేదు నీకు పనిలో
భీభత్సుఁ డిందుండఁగాన్.

ఉత్త—అయ్యో ; నీకొర్యంబును చేజంబును బలంబును గాంచినకొలంది
నాకునంతయులేగిరి ఇంద్రియములు మటుక్కుమునఁబెన్. ఇంక
కథంబు గడపంజాల.

అట్ట—(నగుచు) ఏటి! నీకింత భయంబు ? ఒకింటుక శ్రమంబడి
లేరున్నదెల్లము ఉత్తరా ! అడుచుచుచొనింగనుమ. నిడుపు
చేతులు వెడల్పుటకును గలిగి యొగ్గురడి

నా! దోనాచార్యుఁడు నీతికాస్త్రవిదుఁడెం
దున్ శస్త్రవిద్యాగురుం
డే నాఁడనియు బుత్తు కంటిఁగడు నా
శీకూర్పు సన్మాన్యుఁడో
బునాధాత్మజ; పాంతుపులేకుల మే
ముం జూడదచ్చివ్య సం
తానంబందున న్నగగణ్యులము లే
ధ్యంబిద్ది యాలింపుమా!

(ప్రవేశము దోనాచార్యుఁడు)

అట్ట—(చాకిరించి నెఱిగింపును)

దోనిం—ధక్కయే జయము. కళ్యా ! రెమ్మ.

అర్జు—(లేచి)

చ॥ అడవులఁ బెద్దకాలమిటు
 లండఱముం గడుగుందినాము పె
 క్కిడుమల; నేటికెదితటి
 యే యని వచ్చితి ఫల్గునుండ శి
 వ్యుడను వివస్నులందు గృహఁ
 జాపుటయే మదిలెస్స; యల్లఁబో
 వడి ఘనులీరు జుత్పిత్పస
 ఖల్ హరికేని వశేయులెయ్యెడన్.

మ॥ మును నీపై శరమెయఁగా వెఱుకు; నే
 ప్రొద్దున్ భవత్కూను కం
 లెను నా కంగడుఁగూర్తు నంగరఁపు మే
 టింకేసి తీరాచవుం
 బనికై గుర్వితొ గుడ్డులాడెడి నవి
 శ్వాసుండ నాచార్య; నేఁ
 డని కాజ్ఞన్ వయచేయు మీర మును వే
 యం బూనుమా! బాణముల్.

దోణు—(మందుబాణములు వేయుచు)

అర్జు—(దోణునితో యుద్ధము చేయుచు)

(తెరలో) పార్థ ! అంజీవిబ్రతు.

(ప్రజేమ అవ్యతాన యగుచుండె)

కా! పోరాటంబులకట్టె యాత్మైలలు సా
ముల్ తేసినేడివిధిన్

పొరా! మూలగలట్టి యామునలి న

ట్లస్త్రాబ్ధి విస్తృతముగా

గారింతివును నొక్క-శూరుడ వి? ఏ

కన్ రమ్మిటుల్ చూతు నీ

సౌరాచార విశుద్ధ బాహుబల మ

శ్వత్థామ వీడియ్యెడన్.

(అవ్యతానాదుల కలము నబ్బుగారు)

ద్రోణు—(తనలో) అందెయుండి వీరిబలాబలములు గాంచెక

(విప్రు మిండును)

(ప్రజేమ కృపారాద్యులు రోషపీక్షలుండె)

కృపా—పాంశవశ్యధూ ! కాకెరిగి పోగాడుము.

కం! బాలుండలందు మహిలో

నాలంబులఁ బెక్కు జూడఁదాచార్య ముతుం

దాలాయము వనదియుట

పాలసుదా: నీదు బాహుబలముం గాంతున్.

అర్జు—(నరున్న-రించి)

మ: చనుదే? నాపయి శిష్యవర్తలుడ వా

చాద్యుండ వా పంతు రా

జనకున్ మితుడవాఙ్మయిమ్మునికి వి
 స్తోడండవైనన్ బలం
 బునుశౌర్యంబును గొళలంబునొగి జా
 పుంబాధుఁ డిప్పట్టునన్
 మును నిన్గల్చియె రాజగల్చివసులన్
 మోదంబుతోఁ గైకొనున్.

కృపా—పారా! పోదుడు. పరాక్రమముతోచుచున్నది పన్నెటబుద్ధి
 పశువులం గొనుతు.

(కృపాచార్యులును బోరాడుదురు)

కృపా—(కొంతవడికి దూఱుగాఁబోయి తనలో) ఇన్నయది గల్పటకు వల
 పైన పశంబుగాను.

(ప్రవేశము భీష్ముడు)

అర్జు—(భీష్మునకు పొగిలంబడి మ్రొక్కును)

భీష్ము—నిజయందపు. లేమ్ము.

అర్జు—(లేది కరములు యుగిచ్చి) తాత!

ఈ పెందిలి పెద్దఁజేసితివి

పిన్నటనాటను గోలె యుద్ధ వీ
 రాందిత విద్యులం గఱపి

తొర! యెఱుంగక పైకివచ్చు నీ
 కొంచెపు మానింఁ గరుణఁ

గూర్చినిజూడుము తాత! లోభిగా

నంచకుమా! నిజానిజము

లీన యెఱుంగుదు వానయంచుమా !

(భీష్మరూపణ యుద్ధముఁ జేయుదురు)

అర్జు—(భీష్ముని దళములొని పోవుట.)

ఉత్త—(తనలో) అహ! రెండుకుత్తగజములు డీకొని చందంబున భీష్మ
రును లిరువురు భయంకరంబుగ రణంబొనర్చుచుండిరి. (యూది) భీ
ష్మ! అర్జునా! పితామహుండు నిల్చుకొనియు నుండున కరంబు లంగం
బునవైచి యాతిని శూన్యించితివి. పాపము. తరువ్వద్రుండు రథమాలర
మూతగ నిల్చి పోలుచుండె (తలులఁబాది) ఓహో! భీష్ముని రథం
బును మగ్గింతుకొని నాగధి పోవుచున్నాఁడే. పార్థుండిటలే నయ్య
చున్నాఁడు.

(ప్రళయము అర్జునఁడు)

అర్జు—ఉత్తిగా!

మ! కురువృద్ధున్ సహితంబు నాహవమునన్

గోదాద్రగఁ బుచ్చి త

దృరమున్ దించెను సుత్తరా! విజయమా

ర్తాండుండు భీమానిజం

డరిగంటం గలికానికిం గనఁబడం

డాశ్చర్యమైచూడు మి

త్తతి వన్ బాధునిగా నెఱింగింతివ లే

దా? ధైర్యముం బొందుమా !

ఉత్త—హూ! నాకు డప్పిళ్ళపైడు. ఒక్కమాటైన నీవాగ్రహము విడపు.
నీరథనూతకృత్య మీ నిర్ధనొనరుపంబాటితి.

అర్జు—(నగుతు) రాజనందనా! ఇందుకైనవిప్రులు. పశులన్నియుఁ జక్క-
నయ్యెఁగాని గాఢాక్కడంద శాంతివడియెను. సుయోధనందభిమాన
నంతుఁడు. మాడును (తెరవంకఁగాది దుశ్శోధన నుద్దేశించి) ధార్మ-
కాప్తుగఁగా! దుశ్శోధనా! దురభిమానా!

కా. ధార్మిన్ శ్రుతియవంశ సంజనితు చం
దంబిద్ది కా దాగుదే ?
ధార్మికుండపు రాజరాజపు రణో
ద్దండుండ వోదుప్తచా
రితా! పార్థుడె పిన్న; రమ్మనికి గీ
ర్తి నేరూపుమావం గలాఁ
డే వ్యైలోక్యము నెత్తివచ్చినను నీ
కీపాణము బ్బిల్చునే ?
(నోహిల్చునై ప్రచోము దుశ్శోధనఁడు)

దుశ్శో—

కా. తుగ్రంతున్నిన్న దె నిల్చుమర్చునుఁడ! మొం
దుంఁజొదు వీనింక నా
కాంతారంబున నాలితో ననుజ నం
ఘాతంబుతో నేడ్య కీ
పరంబేటికి? రజ్జుబేటికి? వృధా
తెల్లగును ముట్టించునై
గంఠేయగఁజూడెన లేడు గళంబులయం

(భీష్మ ద్రోణ కర్ణ కృపానాకూల్యకౌతల దుర్యోధన సహాయార్థమై వచ్చియుండురు)

అర్జు—

కా. ఓరీ! కారవంశనాశకుడ! యో

రోరీ! నికృష్టా! జహా!

యారామంబిదికాదు; కాదొకట మా

యాజూదముం; గాదు కాం

తారత్నంబును రచ్చకీడ్చుటయు; యు

ద్ధంబియ్యజే మెంచె దో

కూర! గాండివమిద్ది గాదికొను రా!

కుక్షింధరా! దక్షతన్.

(దుర్యోధనునితోఁబోరి సమ్యక్సాక్షాత్ప్రయః బ్రయోగించును)

అందరు—(మూర్ఛబడుదురు)

అర్జు—ఉత్తరా! భవత్సహోదరి వచనంబులు జ్ఞ ప్రియంబులతో నీరెల్లరు నా సమ్యక్సాక్షాత్ప్రయః బ్రయోగింపి పడియున్నవారు. కాక శత్రుయడంకుంధసంధికాత్మకాంబులబడిన తిలపాగలు నల్లనివి. రాధేయండుపచ్చని తిలపట్టధరించె. ద్రోణకృపానాకూల్య యుష్టిపమాన పెల్లలు రివరిశంబుగ నీవేగి యాపాగల కుండలఁగిరి. గ. తెచ్చు.

క. కురుకుల పితామహుని కడ

కరుగ వలన చాలోడు మానయస్త్రమునకు మా

తెలుఁగును మెలఁగివతో గడు

నరు దెమ్మా! కార్యసిద్ధి యలనదునంతన్

ఉత్త—(వాదిశ్లః దెచ్చును)

అర్జు—ఇంక మనము కొంతదత్త్యగమండి యిటవీరేమిచేయుదునోచూడెదము
గా! రమ్మ (హరమణగా నిలువంబడుదురు)

(ఒక్కొక్కరు మెల్లనలేచెదరు)

దుశ్యో—(భీష్మునితో) ఆచార్య! ఇదిగడు వింతగా నుండె ఇంతవఱకు
వాళరీరము తెలియకుండె నేమి?

భీష్మ—మహారా! ఈశమి యెఱుంగుదువు. శ్రీశ్రీకార్యంబునకుం జొరఁడు
గాని శేషందఱికిం దలలు దగిలెదెయ్యె. అట్లుకాకుండుట వానికరుణ
పెంపు రాజా! మనము వచ్చినపని యింతవఱకాయె, ఇంక మరలితరం
బునకుఁ బోదమురమ్ము.

దుశ్యో—కాకా! నీజుభిమకంటె తీర్చెద

(అందఱునిక్రమించుదురు)

అర్జు—(నుందఱివచ్చి) ఉత్తరమహారా!

మ! కనుమా! కాలికిబుద్ధిజెప్పెను గురు

త్యాపాలుడవ్యాని వె

నకనె కర్ణుండు సగంబుచచ్చి చనుడు

న్నాడెల్లదీ పాబలుం

దును గంగాతనయుండు దోషిఁబడుఁ గృపుం

దున్ బ్రాణముల్దక్కెమే

లని సాగించిరికాలు తక్కుగల యో

ధాగోసరుల్యుంట రాన్.

మఱు మనమీతకుత్రాణాయుధఁబాలు అమ్మిపైఁతెట్టి సగిరంబున కేగు
దము నీవుమాత్రమ,

క. కరుసైన్యము గెల్చుటయున్
 మఱి పశువులమందన్లెల్ల మరలిండుటయున్
 అరయఁగ నీదుపనుల్లా
 బుగమున నెఱిగింపు మొందు పోనాడకుమా !

(విష్కామింతుర)

గద్య,

శ్రీ..... రామానుజాచార్య ప్రసీదించిన
 శ్రీకడుత్తర గోగ్రహణమునఁ జతుర్థాంశము.

శ్రీ ఉత్తర గోగ్రహణము.

పంచమాంకము

—(౧)—

(స్థలము విరాటుని కొలువు. విరాటుఁడు, మంత్రి, కంఠఁడు, అనీసులైయుం
డును. సైకంధ్రి దూరముగా నిలువంబడును.)

విరా—సుకశ్య నోటు పడిచేసి పచ్చితి తనమె జయశిలంర మైతిమి
అమాత్యా! మక్కుమారుం దుత్తరుండెందున్నవాఁడు?

అమా—జేవా! పురుషాధుండు గాంగేయ కలశవిశిష్టకర్త కృపాశ్వత్థామాది
యోధవీరిపయోజంబుగ నిజసైన్యంబుం గొనిపచ్చి యుత్తరదేశంకల
తన పసులంబట్టుటవిని బృహన్నతను కథలారథిగాగొని యుత్తరుం
డొక్కరుండ గొల్వారము తురిలింపఁగఁబోయె.

విరా—(భయాశ్చక్యములు గడుగ)

కా. క్రిందున్ మీదునెఱుంగకొక్కరుండ యే

గెం గాదె బాలుండు పైఁ

జందంబేవిధినోపు? వేడియొకఁడా ?

సారధ్యపుంజేతకై;

దెందంబాతుల పాటుకెందెడి; సరిన్

డీలిండునేవీడు? గ

ర్యాంధుల్ భూరి భుజాబలుల్ మగలుడు
ర్యారప్రజ ల్వారటన్.

శిఖ్రిలుగ చలయు పైన్యంబులంపును అలక్యంబొసరించి హాగలు
వాటిల్లఁగాఁజేయుటను.

తే. గీ. పాపఁడక్కడ? కారవేశ్వరునిసేనఁ
గలశజతదాత్మజ వికర్ణకర్ణభీష్మ
చిత్రరథదుష్పహ విచిత్రసేన దుర్భు
ఖప్రముఖులెక్కడ? మనంబు గాపివడియె.

కంఠ—రాజా! నుకర్మపైకగి విజయంఁడవైవ్వితిలి. ఉత్తయండును, బృహ
స్పతిశాశధియైనకలింబున జయింబొందును. భజింబు విచారంబును
వీడును. ఒక్క కారవసేనయేకాదు. బృహస్పతి యిందకుంఁడెఁగాన
రాహుబలపరాక్రమంబున భవత్కూతుం డనిమిసోటి నైనగలయ.

విరా—(మరికొకఁడౌచి) కడుబలపరికులమఁగాఁ బంపును. అచ్చటఁ గల
తెలుంగటింగి మహావం అంబులకు చారులంబంపును.

(ప్రతేకము గోబాలకులు)

గోపా—(దండమలు పెట్టుచు) రాజా! దొరా! యేలికా! దండాలు దం
డాలు. మన ఉత్తరకుమార్తాశాగారు మరలబాబూ! దుగ్రోధమన్ని
రిపాదలున్నీ కుప్పు శస్త్రాట్టి మనయాపుల్ని అన్నింటిని తెనుక్కారు.
మాకుజ్జీహాదా యెంటెనుకొనివస్తున్నారు. మాకుపెప్పకుని మమ్మ
మందఁడెచారు దేవా! చిత్రగియకొండి.

విరా—(చందరమన్నుఁడై) విజయంగఁగొడుకు విజయంఁడైవధ్యులున్నాఁడా!

గోపా—చిత్రం రాజా! చిత్రం

విరా—తుండ్రివరా! వీరికింగట్టె గొత్త పుట్టంబుల నిప్పింపును విజయంఁదై
పచ్చుచుక్కాను పెగుర్కొనుటకు మంగళతూర్ణంబులతో వారాంగ
గనా కదంబలములతోఁబోయి సకారవంతుగ న్వాసిం బుంబుంఁ
బ్రవేశపెట్టుము.

ఆనా—చిత్తము (నిష్క్రమించును)

విరా—గోపాలపూజా! మీరు మాయమాకుర్చుని పెంట చే చనుడి.

గోపా—సిత్తం మహాపెద్దూ! దండబా. (నిష్క్రమించును)

విరా—కింకా! ఒక్కని మేషంబు జూదంబాడుచును. యుక్తు

కింకు—ఈసీవాడు జయముపై జయముగొని యున్నాడెపు నీతో నేనాడి
నేడు గలువంజాలను

విరా—(నగుచు) హాస్య సముం గట్టిపెట్టుము. లేదియిట్లు. నైశంధి! ఈ
నేగివారెం గొనివచ్చు

నై—(నిష్క్రమించును)

కింకు—మర్చిమహిపాలా, జూదమాడి కొంతయగ్రజాండు రాజ్యంబును
అనుజూను భార్యను దమ్మును ఒకరింబుగా వొడ్డియొడి యరణ్యంబుల
బాలయ్యె ఈ యాటంగిడులచెప్పుట. నిజంబు

సయి—(ప్రవేశించి హరికలిచ్చును)

విరా—ఇంకరమ్ము.

విరా—కింకు—(జూదమాడుదురు.)

విరా—(జూదమాడుదు.) కంకభట్టా! నానుకుండు తుకునైనాంబులముట్టి
బాహులకార్యములంజూపి భిష్మరాజుల సహితంబుగల్చి గోగణం
బుండచ్చె ముప్పెన్నుండైన నిట్టిహుతిని వినియుఁటి మేయిత్తరండు
కులధూపిండు.

అల్లంగొగ్గ మాణము.

కంభ—రాజా! అంతటి కురువీరుల రణంబున నోర్చియు నాయుత్తరదడ జయించెనేని యింతకంటె నక్కజనుండువా ? ఈకదొక్కండె ననుంధరావలయునుఁ బ్రసిద్ధికక్కఁదా ?

విరా—(కటకటఁబడి) సీయీ ! మాయత్తురుని విజయము కంటిజనునియొ యిట్టులాడుదుంటివి? ఇంతవఱకు పైరిందిరి. ఇంకనిట్టి పలుకు లుడుగ్గును.

కంభ—కురుబలమే యనఁజే? బృహన్నల శ్రేయముగూడుచున్నంత నుగా నుగళోలులువచ్చిన నుత్తరుం దొక్కండె గల్గవచ్చు.

విరా—(మఱికుండె) విపా! పాణుబోనా ! ఉదితాలాపంబుల నైన నాడ గానేకవు. మర్నూకుకొల్ప ప్రసంగంబులు నీకేటికి ? నూమము.

కంభ—నాకుఁజూడ మత్తురుడే సారధియై బృహన్నల రధికుండె కురుబలం బుగలిరి పళుగలుంబులచే నమండ్లచెడిరాజా! ఇదియే యధార్థము. కనుకపురంబున బృహన్నల విజయంబు జాటంబువును.

విరా—(ఉసిగిండె)

శా. కంతా! మానవు నీ ప్రలాపములు కి
నక్కుంబూనఁగాఁజేతు; ని

శృంగన్ రాజును జూతు పుత్రరథుజా
సారప్రసంగంబు చా

లింకన్ నిల్పుము పెడినింబొగడు తెం
జేవీకు మీసారెతో

వి. కంబూడఁగ్గ వేతు చూడుమిదె ఛీ !
విపా! కృతఘ్నా! జదా!

(అని నారఁ గొనిత్రేయము)

కంఠ—(బ్రేటుపడి నెత్తురుగారఁ బైరధివలఁజూచును)

నైరంధి—(విడిగవచ్చి చీరచెఱుగుతో నెత్తురు కుడుచును.)

విరా—నైరంధి! ఈ చీరపనిబ్రేటు గంటిందొరగుఁ నెత్తుటిం దుడుతుటకుఁ గారిన బేది.

నైరం—గాతా! ఇయ్యనముండి వియవంకోద్భవతండు. త్రవ్యాచార పరా
ణులుండొ, అట్టి యీ మహామహున కక్తంబు వనుధపై నెన్ని లిందు
త్రుణపడునో యన్ని చర్మంబులు నీరాజ్యము దశావర్ష భయము వాటి
లగు నీశొక్క కీడునుగలగుట నామనం బొల్లమింజేసి యీ చం
దం బొనరించితి

(అంతి ప్రవేశము, పడిచోరి)

పడి—(ప్రణమిల్లి) రాజా! జయము జయము రథిక పారధులగు మత్తరభూమా
న్నలలు మందిరి ద్వారము చేరవగరుజెంచిరి.

విరా—అసం బ్రవేశమైయును.

కంఠ—ఓయీ ప్రతిహతీ! బృహన్నల నన్నెక్కుడు మన్నించుకతంబున నీ
మొత్తురు కనుంగొన్నవో నమ్మిగోపించు. ధరాపాలకపృథ దలంచును.
గాగ గొంతవడి బృహన్నల నుడిసిల్లి యుత్తరప్రవేశము ముందు
గావింపును.

పడి—(నిష్క్రియించి యుత్తరునితోఁబ్రవేశము.)

ఉత్త—(తండ్రికి నడువకురించును.)

విరా—(శ్రోడుతును గాగిలింతుకొని)

క. సుతుఁడ! యెటులరులగెలిచితి

వకులిరేఖల శాలివయ్య! యయ్యకుపేరుం

బ్రతిభలఁదెచ్చిన సద్గుణ

మతుఁడవు కులభూషణుడవు మాన్యచరితా! !

ఉత్త—(కంఠవింజాది నమస్కరించి) ఈ యమాత్యున కీగంటినుండి రుద్ర రంబు గారులేరా ?

(ప్రవేశము బృహన్నలా)

విరా—ఏను నీవిజయంబుఁ బొంది కానీపేడింజాగడ నారంభించె. ఎంత ప్రాదృవి మడుగుతుని గోప్రేక్షకంబున పారం నొప్పిలేసిరి.

ఉత్త—జనకా ! ఈయత్త మద్యతానియెడ నెంతిహించు గానించిరిని మత్స్యార్థని నాలించి యిచ్చుచోమచాత్రిని పుష్కలంబడి క్షమింప జేడుము.

విరా—కం. పాణుడ వుత్త మకులజుడ
వారయఁగా ధర్మపగుడ వనఘాత్యుడ వీ
భూరమణు పెట్టువడియు వి
చారంపపు ననక్షమింపు పైరింపు నభా!

కంఠ—(నగుదు) నాకు కిమియొక్కడిని ఈదిమిటిదిగాక రాజా!
నీజేనుచేయఁగలవు.

విరా—నీశిగి గా గాయపట్టియై యత్త గం దొడిగెచ్చి యన్నవిజయంబుఁ జెప్పుదు. (నిష్క్రమించును.)

కంఠ—బృహన్నలా! ఇత్తజి మనమీపుపాబున కెఱువడియొను.

బృహ—అవశ్యమని అరుగఁదగినదయ్యె.

కంఠ—(కింహాసనముపైఁ బొద్దుండును.)

విరా—(ఉత్తగోగ్రహ ప్రవేశించి కంఠునిగాంచి)

ఉ! ఏమిది కంఠి భట్ట! నృపుఁ
డెక్కెడు గదియైన నుంటి వీ

భూమిని నిట్టిచెయ్యములు
 పోలునా? మత్స్యమహీధవుండు రా
 నామున గద్దియన్ దిగ వ
 హంకరణంబిది చోద్యమయ్యె; బో
 రాములు చాలు సిగ్గిలుము
 రాచరికంపుఁ బనుల్ త్యజంపుమా!

బృహ—

మ. ఆరరే! యెట్టిదవేగరింబలి! తా
 హా! లోకులున్నవ్వరే
 పరుడే? యీతఁడజాతశత్రుఁడు కృపా
 పారిణఁ డెక్కండగుం
 జిఱునవ్వొల్కఁగ మేఘవాహనమహా
 సింహాసనంబేని నీ
 చిఱుగదైన్ వసియింపఁగాఁ దగఁడ? యి
 స్సీ! మత్స్యభూపాలకా!

విరా—(అశ్వరథమున) ఈశండు ధక్కునుకుండయినచోఁ కాంచారీ భీమాక్షుడ
 నకుల సహజేత్రులె ?

(ప్రవేశము భీమ నకుల సహజేత్రులు)

బృహ—

మ. పులులంగాతెను బోతులన్ బలుల నే
 పుంజాపి మర్దించు; మ

విరా—(పరమోపమాన) పాండిత్యము విద్యుఃకుంఠే మాళిండువలె
నాజన్మము తరించె. ధర్మభాగ ! ఇంక భవదీయ-వగ్రహము.

భరతవాక్యము.

ధర్మ-

ఇ న్యాయాన్యాయ విచక్షణంబు పదిలం
బాగాక; ధర్మంబు నా
పాయంబై జయమొందుగాక, ధరణీ
పాలోత్తముల్ తూర్పులై
శ్రీయంబందెడు గాక; సద్గుణ
గణ శ్రీవర్ధిలుంగాక, యే
చాయంజూచిన నిల్చుగాక నిలపై
శాంతస్వభావంబొగిన్.

— గద్య —

శ్రీమత్పూర్ణాంగుల పగపూరితాపాదిత కవికాధురీణ కాండిన్యవగోళి
కుక్షిమూర్తాఫల గోడగాన్వయ ప్రకస్త పతకాచార్యపాత్ర
గంగాచార్య శంకటాంబరమాత రామానుజాచార్య
ప్రణీతంబయిన శ్రీమదుత్తరగోగ్రహణంబునఁ
బంచమోకమ పంపూర్ణము.

— (౧) —

